

ASKJEL KNUTSON SKARE

UM SANDE KIRKER

FORORD :

Askjel Knutson Skare var fødd 18.10.1849, og var gardbrukar på Skare på Sandsøya heile sitt vaksne liv. Han var fast kyrkjegangar med spesiell interesse for kyrkja, og det er nok grunnen til at Prost Fredrik Helland bad han skrive ned alt han visste om dei to siste kyrkjene på Sande. Dette har han då skrive i løpet av siste verdskrigen, då han var so gammal at han kunne ta fri frå det daglege arbeidet på garen.

Manuskriptet vart funne vel arkivert mellom sakene hans, og det er tydeleg at han var gammal då han skreiv det (over 90 år). Det var handskrive på eldre norsk, og dermed vanskeleg å tyde. Eg har prøvd å skrive det av så nær opp til Askjel Skare sin skrivemåte som råd, slik at det skal ligge eit snev av han i det ferdige produktet.

Det han skreiv ned var nok tenkt som eit innlegg i Sunnmøre Historiske Lags Tidsskrift, der Bjørlykke hadde sin artikkel ein gong på 1930-talet, men han har, nok gitt det opp på grunn av konfrontasjonen med syskenbarnet.

Askjel prøvde framfor alt å framstille det han meinte var rett, og måtte difor gå hardt ut mot sitt syskenbarn Jakob Bjørlykke i denne artikkelen. Det er nok også grunnen til at han ikkje gav han ut sjølv. Når det gjalt sannheit var det inga prutingsmon for han.

Askjel Skare fekk Klostermedalje med diplom for langvarig tru teneste i DNT.

Jakob Bjørlykke var fødd 27.09.1854, og var lærar av den gamle skulen. Han hadde ikkje berre ansvaret for den oppveksande slekt, men tok også gladeleg på seg ansvaret med samfunnet han levde i. Han var fødd og oppvaksen i Bjørlykka, men flytta seinare til Gurskebotn der han og gifta seg. Han var klokkar i Gursken frå 1919 til 1930, og er forfattar av den første Sandesoga.

Som eit av oldebarna til Jakob Bjørlykke, synest eg at dette er eit så interessant stoff, og så viktige opplysningar om dei to siste Sands-kyrkjene, at det bør gjerast tilgjengeleg for så mange som råd. Det er og interessant å sjå at den politiske strid innan kommuna var der den tida også, og har kanskje ikkje forandra seg mykje sidan. Konfrontasjonen mellom desse to syskenbarna er og litt interessant, då mannen min er eit av oldebarna til Askjel Skare.

Brit Synnøve Bingsør Våge

UM SANDE KIRKER

Når jeg efter Anmodning skal skrive hvad jeg har erfaret og vet um Sande Kirker, så vil jeg begynde, og fortsette, med det viktigste af hva mit Søskendebarn, Jakob Bjørlykke, skriver um dem i Tidsskrift for Sunnmøre Historiske Lag, 20.-21. Aargang 1933 - 1934, og legge til det som jeg vet mere, og rette det som jeg vet, og det som jeg mener at han har tat Feil i. Han har boet så langt ifra Kirken, og så har han skrevet så svært meget, at det kan inkje være andet å vente end at der kan være Feil.

Han begynner med å skrive : "Kva tid Kyrkja på Sande fyrst var bygd, og kven som bygde ho, er no ingen som veit, og vil vel til alle Tider verte eit ope Spørsmål. Både Sande, og fleire andre Kyrkjer, var bygde på ein, for heile Sokna, so uhøveleg Plas, at dei vist må ha ståt der ferdige den Tid Landet vart inndelt i Sokner og Prestekall.

Truleg er mange, kanskje dei fleste af Kirkene, frå fyrst af bygde af Storfolk, eller Bygdehovdingar, som Gudshus til bruk for sine Husfolk, og Bygdefolk, og då helst på dei samme Plassar der Gudehova frå Heidningetida hadde ståt, o.s.v."

Jeg skal komme tilbake til noget af dette senere.

Så skriver han : "Då det var slut med Leidingsferdene (efter 1263 mener han) var også Skipreidene og Bygdehovdingane si Glanstid ute, og Presteskapet og den Kyrkjelege inndeling i Sokner og Prestekall kom istaden. Då Kristendomen vart innført ser vi at Konger og andre Stormenn bygde dei fyrste Kirker i landet, o.s.v."

So skriv han : "Sande, eller noverande Kyrkjesande, hev ogso vore ein Hovdinggard, og der er enno på Lambeneset merke etter Nausttuffer (Jaktenausttuffer), o.s.v."

So fortel han om eit gammalt Sagn han har hørt om en Rikmand på Sande som gik med tanker um å bygge en Kirke. Så kom det tvo ukjende Mand som bød sig til å bygge den for en pris som han inkje kunde skaffe. Sine Namn vilde dei inkje nemne, men fik han vite det, så skulde dei inkja Betaling ha. So fekk dei ta til å byggje, og gjorde godt arbeid. Men tilmeir arbeidet skreid fram, tilmeir tungsindig og tankefuld vart Mannen over korleis han skulde få vite Namna deira. Då Kirka var næsten ferdig, gik han en Dag i djupe Tanker ut i Skogen, og der kom han til frå ein Haug å høyre Namna deira. Og når Kirken var ferdig så skulde han se um det var noget som mangled, men han fandt intet, undtagen lidt uppi Tårnet. Så kleiv de da uppi Tårnet og retted på det. Da de var ferdige så ropte han upp til dem at de måtte akte sig, og nevnte dem ved Namn. Med da vart dei so maktlause at dei slepte taket og datt ned og slo seg ihel.

Jeg har aldrig hørt denne Segnen, og Bjørlykke betegner den som en rein Vandresegn, som med større eller mindre brigde er fortalt um fleire andre Kirker rundt om i Landet. - So fortel han.

Handwritten signature or text, possibly "J. M. ..."

*Portrait
1850*

So fortel han et anna Sagn, at Kirka skulde byggast på Voksøy, ganske vist nærmere midten af Sandssokna, og Materialene til Kirken skulde også være lagt på Land der. Men so ei Natt hadde usynlige Makter flota dei over Fjorden til Sande, og da måtte naturligvis Kirken stå der.

Bjørlykke betegner naturligvis dette også som en Vandresegn, men jeg har hørt den foralt således : Det skulde være bestemt at Kirken på Sande skulde rives og flyttes til Voksø. Den blev revet, og på Voksø's Nordvestligste Kant er en liten Vik som man til den Dag idag kalder Kirkeviken. Dit var man begynt å føre Materialene, og en Dag førte man dit også Altertavlen. Men Morgenen efter var Altertavlen kommet nord til Sande igjen, og dette var Tegn på at Kirken måtte stå på Sande, og der blev den så bygd.

Um der er nogen Sandhet i dette, er sletinkje godt å sige, men nettop i Kirkeviken på Voksøy er inkje nogen god Landingsplads, allerhelst under Begravelser.

Så skriv Bjørlykke : "Den eldste omtale vi i trygt Skrift finn om Sande Kyrkje, er af Lorentz Diedrikson i hans Bok, "De Norske Stavkirker". Kyrkja omtales vistnok i en Påtegning i et Brev dateret 1329, men er der tilføiet med en meget yngre hånd.

Derimot nevnes den 1432 i Aslak Bolts Jordebok.

I Besiktigelsen af 1565 siges at ny Hvelving er innlagt i Kyrkja, og begge Kors i de nærmest forgående Aar. Sandsynligvis har Kyrkja indtil da havt åben Tagstol?

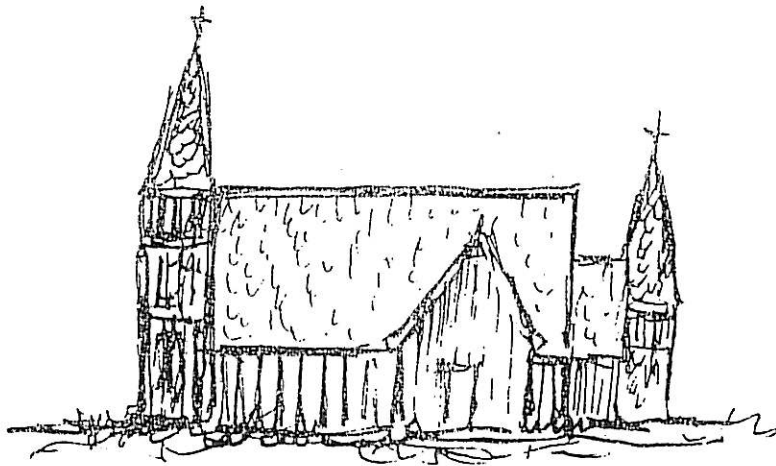
Ifølge Indberetning av 1709 og 1722, var Sande Kyrkje en Korsstavkyrkje, med et stort Tårn, og med en liten tilbygning i Øst. Sandsynligvis en Apsis, da det heder at på denne stod et mindre Tårn, vistnok et Sylindertårn, derhos havde Kyrkja et Vaabenhus.

Strøm kalder den en temmelig stor Stavkyrkje, indentil prydet med Maling, Forgyldning og andre Ornamenten. Den store bredde synes at vise at Kyrkja har været Treskibet (det vil sige et Midtrum og 2 Siderum). Om Korsformen har været uprindelig kan her likesalidt som ved de fleste andre Kyrkjer avgjøres.

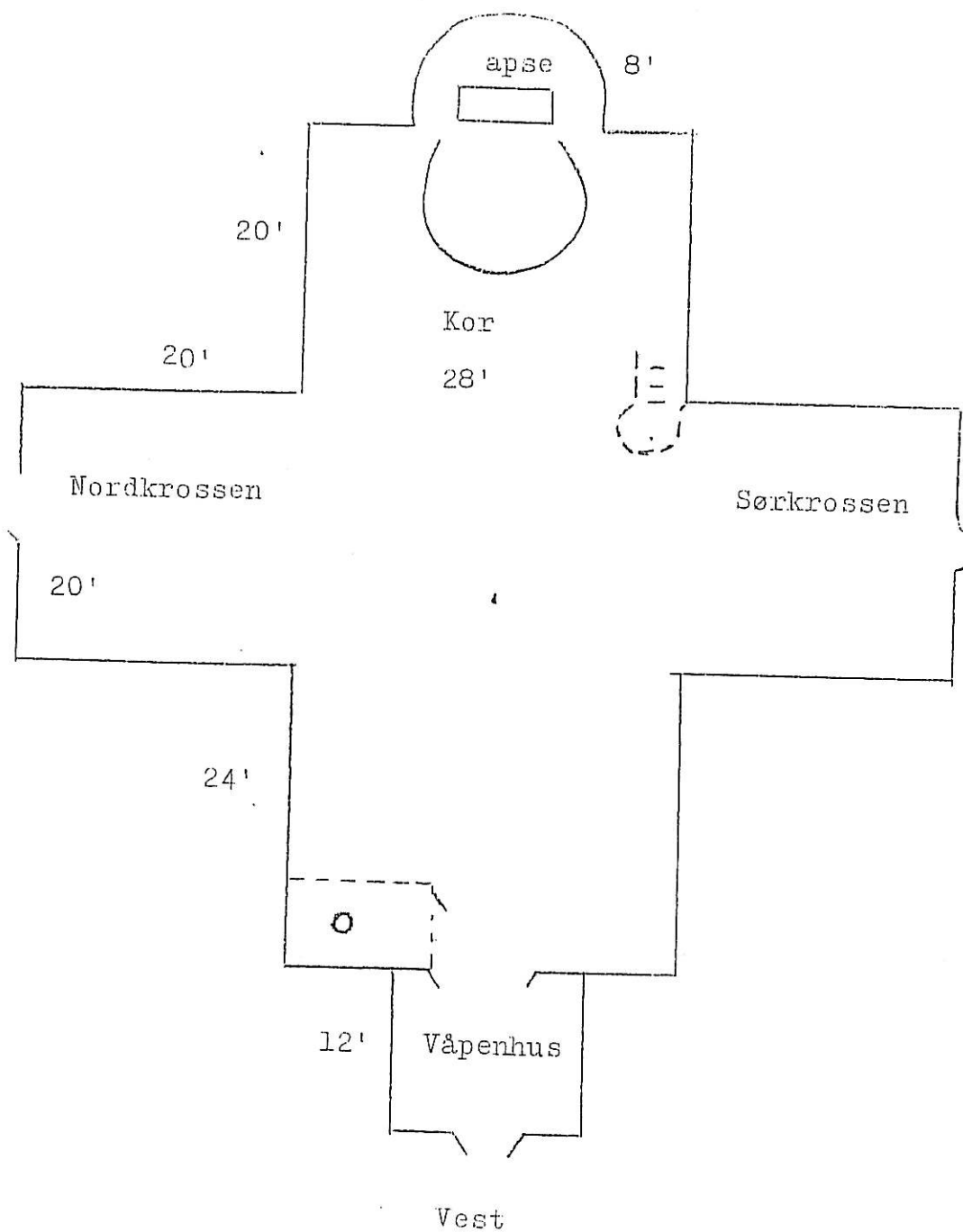
Stavkyrkjas dimensioner var : Koret 20 x 28, Skibet 44 x 28, Korsene var Kvadrater 20 x 20, Vaabenhuset 12 x 12 havde 2 Tårn, af hvilket det ene har ligget i Øst. - Så langt L. Diedrikson."

Disse Målene på Kirken må være Fot, Alenfot. Korets og Skibets bredde må altså være 14 Alen, lengden på Koret 10 Alen, og Skibet 22 Alen. Hver af Korsene 10 Alen i lengde og bredde, Vaabenhuset 6 Alen i lengde og bredde, så Apsiset (Sakrestiet) 4 Alen langt. Kirkens hele lengde var altså 42 Alen, og dens hele bredde 34 Alen. Så Strøm har sandelig ret når han skriver at Kirken var temmelig stor.

Angående hvor gammel den var, eller hvad Tid der først blev bygget Kirke på Sande, så har jeg for nogle Aar siden (efterdi at Sunnmøre i gamle Tider hørte til Nidaros Bispestol) søgt Uplysninger derum ved "Nordenfjeldske Kunstindustrimuseum" i Trondheim gjennom en Mand, Kristian Kjelland, som da betjente ved Museet, og som var gift i Trondheim med en her fra Øien.

Grunnplan av Stavkyrkja, Sande

Og fra han fik jeg Brev dateret 1931 hvori han skriver : "Jeg må da desværre meddele at her står ikke andet uptegnet um Kirken, end at den første Kirkebygning på Sandsøy var en Stavbygning, som er nevnt i Aslak Bolts Jordebok frå 1432."

Når Diedrikson mener at Kirken indtil nogen Aar før 1565 havde havd åben Tagstol, så er dette sletinkje å lite på. Når Kirken då hadde stået i mindst 1 1/2 Aarhundrede, og Taket bestod bare af Tjerebrædde Bord, så skulde det inkje være å undres på at der måtte indlegges ny Hvelving.

Så skriver Bjørlykke : " Efter Kgl. Komiser, Titus Balkes Oversyn for 1686, skulde Tårnet over Vaabehuset være bygt etter kostnad af Mads Frantsen, som da var Kyrkjeverge. Han hadde også gjeve Jordegods til å halde det vedlike. Tårnet over Vaabehuset måtte være det store , og Kyrkja hadde før alto berre det lille Tårn over Østre enden, som også var en Tilbygning. Det ser alto ut til at Kyrkja frå først af var uten både Tårn og Kors, alto eit enkelt og simpelt Hus, som måtte være bygd af ein einskild Mann som Hus eller Bygdekapel. Denne Mads Frantsen var i 1666 Brukar af heile Garden Støyle, og Handelsmann på Sandshamn (no Støylehamn)."

Når Bjørlykke her mener at Kirken har været uten Tårn indtil Mads Frantsen lod bygge Tårn på den, så må han inkje have givet vegt på hvad der står i Salmen. -"Kirken den er et gammelt Hus, står um end Tårnene falde; Tårne fuld mange sank i Grus, ..." Der kunde være faldt, og upigjenbyggt flere Tårn på den over 400 Aar gamle Kirken alikevel, um man inkje nu finder noget skrevet um det.

-Tænk at det er faldet et Tårn af den nu stående Kirke også. Det var under en Orkanaktig Storm af N.N.Vest Natten til den 21.de Februar 1907. Um Morgenen hang Tårnet nedover Vaabehustaket, med øverste Spir visende mot Jorden. Og da var Kirken bare vel 26 Aar gammel, så at der må nok være faldet flere Tårn af den gamle Stavkirke. Hvad kostnaden af Tårnet angår, så er det rimeligst at Almuen har kostet det, ligesom både før og siden når noget mangled den. Mads Frantsen var nu inkje nettup nogen rik Mand, undtat at han hadde slået under sig meget Jordegods. Men Jordegodet var på den tid af ubetydelig Verdi. Dette sees af Skiftet efter ham den 15.de desmber 1697, beskrevet i Historien (Soga) um Sande og Rovde, side 190-191 af N. Stene, Bergen. Det hadde da Jordegods med 40 Voger, 2 - 1 1/4 i Skyld, Takseret til en Verdi af 730 Riksdaler, 1 Ort, 5 Skilling. Altså igjennomsnit bare 18 a 20 Rigsdaler for en Vog Skyld, og disse Jordeiendommer gik for det meste til Boets Kreditorer. Han hadde 3 Børn, 1 Søn og 2 Døtre. Den ene af Døtrene fik bare en Eiendom af Skyld, 1 Vog, 1 - 9.

Når Bjørlykke så skriver at det ser ut til at kirken fra først af har været et enkelt og simpelt Hus, som måtte være bygd af ein einskild Mand som Hus eller Bygdekapel, då ser det virkelig ut for at han inkje er ærlig, men vil tyne både kirken og Kirkestedet for å forsvare sin Handling da han upträtte som Formand for å få kløyve Sande Sokn, og få skille frå Sande alt som var på Gurskøy, og sammen med Jakob J. Sætre reiste til Oslo

for å drive det igjennom, uagtet at der sikkert var over halvparten af Sandes Befolkning på Gurskøy som var imot det.

Thi selv um Korsene inkje var der frå først af, så var den stor alikevel. Skibet var nemlig 22 Alen langt, bare 4 Alen kortere end Skibet på den nuværende store Sande Kirke, som er 26 Alen lang. Kirkens hele lengde med Sakrestiet var 42 Alen, den nuværende 50 Alen. Uten Sakresti var den 38 Alen lang, den nuværende 45 Alen. Var det det gamle Sollandsmål, Sollandsfot, Stavkirken var beregnet efter, så må disse Alen umregnes. Skibet var da over 19 Alen langt, Kirkens hele lengde nær 37 Alen, uten Sakresti over 33 Alen, Skibets og Korets bredde over 12 Alen.

Som Bjørlykke skriver på første Side um Sande Kirke, at frå det 13.de Aarhundrede var Bygdehøvdingenes Glanstid ute, og Presteskapet og den Kirkelige indeling i Sokner og Prestekall kom istaden. (Kanske før også, jeg vet det inkje.) Stavkirken må då aldeles sikkert, som de fleste andre Kirker, være bygget på Offendtlig Foranstaltning.

Så skriver Bjørlykke : " Bulke seier samstundes (1686) -"Kyrkja var Indvortes skjønn prydet og Kondisioneret. Skavankene var 4 stykker, 2 på nordre og 2 på vestre Gavl er rotne, og nye må upsetjast. Nyt Glas i Koret bak Alteret må innsetjast, og eit Glas må setjast i Fundten? Dei andre Glas må vølast med Glas, Bly og Jarn." (Dette var i Mads Frantsens Tid, o.s.v.)

I Ettersynet av 1709 stend : "Ein Korskirke av Stavbyggnad, med tvende Tårn, tekket med Bord og Tjerebrød, udvortes vel holden og indvortes skjøn orneret." (Skavankene fra 1686 var altså ordnet da.)

Bulke videre -"I Hvidts Eftersyn af 1722 står, En stor Korskirke af Stavbygning med et stort Tårn på, bak Koret et lidet Tilbyg 4 Alen langt, hvorpå står et lidet Tårn."

I 1726 slutta den store Nordiske Krig. Han hadde vart i 11 Aar, og gjort Landet reint utarma, og Rigskassa so tom at Kong Fredrik den 4.de, for å skaffe Penger i Rigskassa, fann på det fortvilte Råd å selje alle Kirker i Norge, der Almuen inkje kunde syne fram Lovlige Skjøte på Kirkene. I dei næraste Aar etter 1720 vart så alle Kirker på Sunnmøre selde ved Offentlig Auksion.

Sande Kirke vart seld ved Skøite af 12te August 1724 til Lars Knutsen Hoksholm for 301 Riksdaler, kjøbt af Kommunen i 1866. Vanylven Kirke vart seld ved Kongeskøite af 12te August 1724 til Lars Knutsen Hoksholm for 150 Riksdaler, innløst af Kommunen i 1853. Ørsten Kirke vart seld ved Skøite af 14de Mars 1725 til Ole Olsen Sandshamn for 120 Riksdaler. Herøy Kirke vart seld ved Skøite af 20de Juli 1725 for 400 Riksdaler, kjøbt af Kommunen i 1855. Rovde Kirke vart seld ved Skøite af 21de August 1724 for 30 Riksdaler, kjøbt af Kommunen i 1873 , o.s.v.

Bjørlykke : " Lars Knutsen Hoksholm og Ole Olsen Sandshamn, som var gift med Systema åt Lars, hadde vistnok både Handelen og de Kirker de kjøbte (Sande, Vanylven og Ørsten) i som eit Sameige. Ialfall gjekk Sande Kirke i Arv og Skifte, med ein Halvpart i Ole Olsens, og ein Halvpart i Lars Kutsens Åt. Ole Olsens Halvpart gjekk til Sønen Knut Olsen Sandshamn, som siden budde som Handelsmann på Larsnes. Og ved Skifte efter honom, 4de Februar 1769, vart 1/4 lodda på Enkja Else Suffie Sandshamn og 1/4 på Dottera Ingeborg Marie, vistnok gift med Frants Rødset på Hatløy. Ved Skifte efter Frants Rødsets Kone, 25. Februar 1795, vart 1/4 utlagt på Dottera Ingeborg Marie, gift som 2. Kone med Sivert Olsen på Herøy, og 1/4 på Sønen Klaus Rødset, alt for 400 Rigsdaler. Sivert Olsen på Herøy kom siden til å eige heile den Halvpart som Knut O. Sandshamn hadde ått. Og ved Skifte efter honom 19. Mars 1814, vart då denne Halvpart utlagt på Enkja og Borna etter Honom.

Den gamle Stavkirka hadde vore umvølt noko i 1722 af Almuen, straks før Kirken vart seld til Lars Hoksholm, men dei private Eigiarane tånkte nok mest på å få dei størst moglege Indtegter, og kosta berre det aller naudturvelegaste til vøling og vedlikehald av Kyrkja. Ho var difor efter 1800 koma so mykje i fofall at noko måtte gjerast. Eigiarane vilde difor gjerne verte henne kvitt, og Sivert Olsens Ervinger baud difor Almuen at dei kan få kjøbe deira Halvpart. I 1821 vart då avgjort at Almuen skulle kjøpe denne Halvpart. Eigiarar vart no Frans Olsen på Sandshamn (Søn åt Sivert Olsen), Klaus Rødset og Søren Bovits, som var gift med kvar si Dotter af Sivert Olsen. Disse 3 Mann skreiv då Skøite på Halvparten af Sande Kirke af 28. Juli 1821 for 2.750 Spesiedaler.

Nu var det Tankjen at heile Sande Almue skulde vere samla um dette kjøbet, men når då Almuen skulde samlast og avgjere Kjøbet, møtte berre 42 Mann. Då der på den Tid korkje fanst Soknestyre som kunde avgjere Kjøbet på Almuen sine vegner, eller Soknekasse til å ta Pengene av, so vart utfallet det at dei 42 Mann kjøbte halve Kirka som sin Privateigedom for 2.750 Spesiedaler.

Dei 42 Mann var :

1. Ole Anderson Helland kjøbte for	80	Spesiedaler
2. Rasmus Gulikson Skare	80	
3. Askjel Jonson Støyle	65	
4. Ole Amundson Kirkesande	75	
5. Knut Olson Kirkesande		
6. Peder Askjelson Skare		
7. Karl Arneson Skare	65	
8. Ole Andersson Kinden (N.sande)	80	
9. Jakob Olson Vorren		
10. Mads Olson Vorren		
11. Anders Anderson Hauge		
12. Peder Sjursen Lillebø		
13. Peder Johannesson Sætre	75	
14. Amund Knutsen Brekke	<u>85</u>	
Overføres	605	Spesiedaler

Overført	605	Spesiedaler
15. Anders Svendsøn Almestad	45	
16. Lars Ellingsøn Knotten		
17. Peder Anderssøn Sandvik		
18. Helje Amundson Bringsvor	30	
19. Anders Andersøn N.sande (Kinden)	50	
20. Rasmus Hanssøn Sandsbakke		
21. Peder Classøn Våge	37,5	
22. Knut Jonsøn Helland	50	
23. Ingebrikt Kristensøn Hide	95	
24. Kristian Josefson Stokset		
25. Tore Rasmussøn Stokset		
26. Mons Madssøn Stokset		
27. Ole Frantssøn Hauge		
28. Knut Anderssøn Nedrelid		
29. Paul Paulsøn Muren		
30. Anders Jonsøn Arset		
31. Anders Larssøn Aaram		
32. Mons Knutsøn Aaram		
33. Knut Kolbeinsøn Bergsnev		
34. Askjel Askjelson Voksø		
35. Knut Olson Halle	75	
36. Magnus Knutsøn Brandal	85	
37. Jakob Andersøn Halle	55	
38. Jon Andersøn Øvrelid	60	
39. Peder Pedersøn Voksø	150	
40. Jetmund Jetmundsøn Hatlebrekke	70	
41. Torben Jonsøn Støyle, Kvamsø		
42. Gutorm Knutsøn Gjære		

Hvor meget hver af dem kjøbte, har jeg tilføiet efter det jeg kan finde ut av et gammelt Kirkeprutekol. I same Prutekol skrevet av Frants Olson, var følgende Kirkeeiere i 1846 :

1. Rasmus Guliksøn Skare	80	Spesiedaler
2. Karl Arnesøn Skare	65	
3. Klaus Askjelson Støyle, Vorren	32,5	
4. Anders Arnesøn Støyle	32,5	
5. Anders A ? Aaram	95	
6. Ole Amundson Enke K.sande	75	
7. Rasmus Johannesøn Hogsholm	60	
8. Ole Anderssøn Nøresande	80	
9. Anders Anderssøn Kjinden	50	
10. Isak Simonsøn Igesund	50	
11. Andreas Olsson Støyle, Kvamsø	30	
12. Peder Olson Våge	37,5	
13. Knut Jonsson Helland	50	
14. Hans Svendsøn Helland	80	
15. Elling Ingebriktson Hide	95	
16. Frants Olson Sandanger	95	
17. Anders Andersøn Hauge	62,5	
18. Ingeborg Andersdotter Hauge	32,5	
19. Anders Andersøn Hauges Arvinger	35	
20. Anders Guliksøn Nygård	35	
Overføres	1.172,5	

Overført	1.172,5	Spesiedaler
21. Peder Pedersøn Muren	37,5	
22. Peder Johannessøn Sætre	37,5	
23. Ole Rasmussøn Sætre	45	
24. Knut Amundson Brække	85	
25. Arne Knutsøn Hånes	22,5	
26. Ole Ellingsøn Almestad	22,5	
27. Knut og Sivert Monssøn Halle	75	
28. Jakob Andersson Halle	55	
29. Magnus Knutsøn Brandal	85	
30. Anders Iversøn Brandal	60	
31. Jon Andersson Øvrelids Arvinger	60	
32. Knut Andersson Øvrelid	45	
33. Peder Pedersøn Voksø	150	
34. Askjel Knutsøn Halle	70	
35. Jetmund Jetmundson Hatlebrekke	70	
36. Kristoffer M. Rønneberg	<u>707,5</u>	
Tilsamen	2.800,0	Spesiedaler

Dette er 50 Spd. mere end Bjørlykke skriver at Kjøbesummen skulde være, kanskje han tager Feil, at Skjødet og Tinglysingen skulde koste dem 50 Spd. er umuligt. (Så skriver Bjørlykke.)

Lars Knutsøns Halvpart av Kirken gjekk over til Folk i Ørsten. Om det var ved Kjøb eller Arv er uvist. Vi finn berre at ved Skifte efter Katrine Margrete Aam, 28. Desember 1831, vart 1/4 av Sande Kirke utlagt på Enkjemannen Lars Aam. Og ved skøite av 8. November 1844 vart den same 1/4 av Utleggshavaren i Lars Aams Bo seld til Lars Larsson Havåg for 250 Spd. Då Kirken vart Kjøbt av Almuen i 1866, åtte altso Lars Havåg denne 1/4, og Ingebrikt Follestad, Lensmand i Vanylven, og som var frå Ørsten, åtte den andre Fjerdepart. Den Halvpart som dei 42 Mand i Sande Kjøbte i 1821, gjekk som småparter ved Arv eller Kjøb på fleire Hender, til dei vart Eigarer, som til slut fekk lut av Pengene, og som er nemnde seinere.

Sande Kirke sin Eigedom i Jordegods var desse, etter Matrikul af 1774. Men da Bjørlykke, feilaktig, fører up virkelig Eiendom, og Eiendom som Kirken bare havde Løs Landskyld af, um hinanden, og skylen heller inkje altid stemmer, så skal her føres up efter det førstnevnte Kirkeprutekol fra Aarene omkring 1850, af Frans Olson Sandanger, som da var Kirkeverge, og som må sees for å være ret.

	<u>Vog</u>	<u>Pund</u>	<u>Mark</u>
1. Oksavik Rovde, Amund Amundson		2	6
2. Torset Rovde, Knut Andersson		2	6
3. Torset Rovde, Ananias Knutsøn		2	6
4. Tødenes Rovde, Lars Andersson		1	12
5. Ytre Skrede Rovde, Bern Olson		1	12
6. Kvamsbakke Sande, Ole Olson	1		
7. Kvamsbakke Sande, Knut Andersson		1	12
8. Kvamsbakke Sande, Gulik Kristianson		1	12
Overføres	<u>5</u>	0	18

	<u>Vog</u>	<u>Pund</u>	<u>Mark</u>
Overført	5	0	18
9. Klovning Aaram, Ole Martinson		1	21
10. Klovning Aaram, Jørgen Olsson		1	21
11. Stokset Gursken, Isak Monsson	1		18
12. Myklebust Gursken, Karl Madsson	1	1	12
13. Myklebust Gursken, Ole Olsson	1		18
14. Myklebust Gursken, Anders Danielson			18
15. Almestad Gursken, Petter Knutsen		1	16,5
16. Sandvik Gursken, Peder Andersson	1	2	6
17. Seljeset Leikong, Iver Knutsen		2	15
18. Lid Søvde, Ole Rasmussen		1	3
19. Lid Søvde, Paul Paulsen		1	3
20. Indrelid Søvde, Ole Bergesen			
	<hr/>		
Tilsamen	14	2	1,5

Løs Landskyld af :

	<u>Spd</u>	<u>Ort</u>	<u>Sk.</u>	<u>Vog</u>	<u>Pund</u>	<u>Mark</u>
1. Hageselle Gjerdsvik, Ingebrigt Josefson Enke		3	12		2	15
2. Indre Søvde Rovde, Paul Danielson	1			1		18
3. Indre Søvde Rovde, Nils Johansen		1				18
4. Ytre Søvde Rovde, Einar Verniksen		3			2	6
5. Indre Søvde Rovde, Rasmus Nilsson		1				18
6. Liset Rovde, Daniel Hanssen		1				18
7. Brandal Aaram, Anders Knutsen Brandal Aaram, ?			12			9
			6			
8. Indre Strand Vanylven, Gulik Guliksen		1	12		1	3
9. Indre Strand Vanylven, Johannes Johansen		1	12		1	3
10. Tunem Vanylven, Paul Jonsson		1				18
11. Tunem Indre Vanylven, Hans Andersson			12			9
12. Tunem Indre Vanylven, Ole Amundsen			12			9
13. Sætre Gursken, Knut Jakobsen		3			2	6
14. Hauge Gursken, Anders Andersson			12			9
15. Hauge Gursken, Andreas Larsson			12			9
16. Vik Gursken, Ole Paulsen, Rasmus Rasmussen, Knut Knutsen		1				18
Overføres	5	0	6	6	0	18

	<u>Spd</u>	<u>Ort</u>	<u>Sk.</u>	<u>Vog</u>	<u>Pund</u>	<u>Mark</u>
Overført	5	0	6	6	0	18
17. Knotten Gursken, Ole Arnesøn			12			9
18. Knotten Gursken, Andreas Madssøn			12			12
19. Holte Leikanger, Martinus Toresøn, Andreas Knutsøn	1	12			1	3
20. Kvalsund Herø, Ole Rasmussøn		2			1	12
21. Espeset Herø, Endre og Rasmus		1				18
22. Ytre Leine Herø, 3 mindre Bruk		1				18
23. Garshol Ulstein, 3 mindre Bruk		2			1	12
24. Sneide på Monseidet, Mons Olson, Rasmus Abramsøn og Birte Olssen		1				18
Tilsamen	6	4	18	8	2	0

Efter det som Hr. N. Stene, Bergen, skriver i Soga (Historien) um Sande og Rovde, så var også disse Eiendommene med Løs Landskyld Kirkens fuldstændige Eiendommer i 1724, da Kirken blev solgt af Kongen. Disse Eiendommer må altså være solgt fra Kirken senere, med undtakelse af Landskylden. Dette vet vi var også brukelig med andet sådant Gods, for Eksempel Riste Prestegods, og 1 Våg 1 - 12 af Kirkesande, som i følge N. Stene først var Selje Kloster gods, og efter Reformationen gav Kongen dette Kloster gods til St. Jørgens Hospital i Bergen.

Hvorledes Jordegodset er kommet til Kirken, mener Bjørlykke at noget er givet af den Stormand som han mener har bygt Kirken, og noget af Mads Franssen. Men vistnok, det meste var i den Katolske tid givet som Sjøoffer, eller Søoffer, for en eller anden Synd.

At den store Stavkirke på Kirkesande skulde være bygd af en Enkelt Mand til Hus eller Bygdekapel, må som før nevnt være aldeles meningsløst. På Sandsøen var intet Kirke gods, af Kirkesande var derimot givet 1 vog 1 Pund 12 Mark til Selje Kloster gods. Vi finder også ved Aar 1300 var der en Mand, Ridder Peter i Edøy, som åtte Kirkesande. Fru Ingebjørg på Hustad var datter til Peter Edøy. Garden hev trulegvis seinere høyr til Hustad godset, som vart kjøbt til Giske sirka 1360, og seinere gåt i Arv til Giskeslægtinger. Dette skriver N. Stene. Og dette viser at på den Tid Stavkirken antagelig skulde være bygd, var der ingen Stormænd på Kirkesande, tvertimod Leilendinger. Det var 6 Spann af Sande en af Peters Døtre fik i Arv, det tyder på at det øvrige har været Kloster gods.

Der kan heller inkje sees noget merke til at Mads Franssen har givet Jordegods til Kirken. Det er nok indkommet ved frivillige Gaver til denne som til andre Kirker, og til Gjestligheden, vistnok ved opmuntring af Gjestligheden. De 3 vogter af Myklebust skal være givet, i følge N. Stene, i sidste Halvdel af 1300 Aarene af en Svanhild frå Hetland (Sketland) då hun lå på sit sidste. Bjørlykke havde hørt, eller lest, at Presten Bent inkje vilde give hinde det sidste Sakrament, uten at hun vilde give 2 Spann af sit Odelsgods til Herø Prestestol, og 2 Spann til Sande Kirke. Men det menes af andre at det var overdrevet at hun blev tvunget til det. I Historien står at Sigurd Jorsalafar var det som begyndte med at man skulde give en tiendepart af sin Avling på Gardane. Dette skulde deles med 1/4 til Bispen, 1/4 til Presten, 1/4 til Bygdekirken, og 1/4 til de Fattige. Dette var vel begyndelsen med å give Kirken og Gjestlighed. Det ser ut for at Sande Kirkes Jordegods har øket en hel del under 1600 Talene, men Hr. N. Stene er inkje sikker på at det er Korekt, af mangel på Uplysninger. Derimot viser det også at have minket. Efter Hr. N. Stene skulde Kirkens Eiendom i Almestad være 1 vog 17 mark i 1646 og i 1700, i 1732 1 pund 21 mark, og likeledes skulde den have Eiendom i Ytre Hauge i 1627 1 vog 2 pund 6 mark, i 1699 1 vog 2 pund 12 mark. Senere sees inkje noget um denne, um her nogensteds findes noget gammelt Kirkeprutekol kjender jeg for nærværende inkje til.

Så skriver Bjørlykke : " Det merkeligaste Inventar i Sande Kyrkje var Altertavla. Ho hadde høyrte gamle Stavkyrkja til, og neppe nokon veit kor lengje. Etter Folkeseigna skulde ho vere funna rekande som Vrakgods, vel atlæst og innpakka. Der var eit Midtparti med fint utskorne Bilæte af Jesu Moder med Barnet, og et Par andre Personer. På baa Sider var der ein Veng, halvt so breid som Midtpartiet. Vengjene var festet med Gjenger til Midtpartiet, so dei kunde slåes ihop, og soleis heilt dekkje Midtpartiet. På kvar af Vengene var malte Bilete frå Jesu Barndom. Liketil 1880 stod Tavla med Vengene, ei på kvar side, so ho såg noko breid ut. Etter Nybyggnaden i 1880 vart Vengene set ovenpå Midtpartiet, med ei Rame kring det heile, so ho ser noko høg ut. Altertavla skal i det heile vere eit sjeldsynt Arbeid, som inkje hev mange Makane i Landet.

Ein annan ting, som også pryda den gamle Stavkyrkja, var eit Skip, vel tilstelt med Skrog, 3 Master og Segl som ein Fullriggar og Hekk over Korgatta i Kyrkja. Det skulde nok minne um Kristi Kyrkje, ute på Reise i Storm og Stille. Ein stor Planke med Innskrifta "Verbum Domini In Æternum Anno 1619" var funnen som tilhøyrande den gamle Kyrkja, men vi veit inkje sikkert kvar i Kyrkja han var upset. No stend han på Veggen over Korgatten.

Ein gamal Messehakel med utsydde Helgenbilete frå den Katolske Tid var i bruk til uti 1860 Aara.

Eit Familiemålarstykke af Hollandsk Arbeid påtekna Amsterdam, vistnok af Familien Ole Sandshamm, heng enno i Kyrkja. Men eit noko liknande af Familien Friis, sidste Handelsmann på Sandshamm, vart nok øydelagt i 1880.

Utanfor Kyrkja, tet ved Kyrkjeledet, stod Gapestokken. Og han var med Kjæde og Halsring å sjå på Myrkeloftet i Kyrkja liketil 1880. Og same var tilfelle med eit Krusifiks i Mannsstorleik."

Hvad Altertavlen angår, så var det også et Sagn at den var forært til Kyrkja af 1 Skipskaptein som havde været ute i Havsnød, og då bedt til Gud um Redning og lovet at hvis han kom velberget til Land, så skulde han forære en Altertavle til den Kyrkja der han først fik Hamm. Um det virkelig var var så, er inkje godt å vite.

Då jeg var i Nidaros på Jubilæumsutstillingen i 1930, fik jeg kjøpe et bokhefte "Fører gjennom de Kulturhistoriske og Kirkelige Avdelinger, samt Olavshallen". Der ser vi at sådane Altertavler som er i Sande Kirke kaldes Alterskap, og var forarbeidet i Lubek i Nordtyskland i det 14de og Begyndelsen af det 15de Aarhundrede. Nordtyskland, som vi gennem Hanseaterne stod i så nær forbindelse med, var det som særlig forsynte os med de mange Alterskap og Helgenfigurer fra denne Tid. (Står der.)

På Jubilæumsutstillingen i Nidaros i 1830 var 6 sådane Alterskap, 4 små og 2 større, men intet så stort som det i Sande Kirke. De 2 største var et fra Fosnes Kirke og et fra Vardø Kirke. På 3 af dem var Maria med Barnet i midten, og en Helgeninde, eller Helgen, på hver Side. Desforuten var det Helgen eller Helgeninde Figurer på de øvrige. I det ene står bare Midtfiguren igjen, det er Maria som Himmeldronning. I et andet havde været bare tvo Figurer, som begge var vek. Navnene på Helgenerne og Helgenindene var upført i "Føreren". I Alterskabet i Sande Kirke er Maria med Barnet i Midten og en Helgeninde på hver Side af hinde. Hvem dette skal forestille er inkje godt å vite. Øverst på den nordre Fløydør er afmalet Englens Bebudelse til Maria, nederst Jesu Fødsel. Øverst på den søndre Fløydør (Skapdør) De Hellig 3 Konger ved Jesus og hans Moder i Betlehem, nederst Simeon og Anna, og Maria og Josef med Barnet i Templet i Jerusalem. På Baksiden af de tvo Fløydøre står øverst et fint malet Træ, med Blade i Lysblå Grund på hver Dør. Nederst på nordre Dør, Moses med de tvo Stentavler og de 10 Bud. På søndre Dør, en som bærer en Krukke ser det ut til, ved Tau festet i den. Vet inkje hvad det skal forestille. Midtpartiet var 2 1/2 Alen høit, og sirka 2 1/3 Alen bredt, med Fløydørene blev det sirka 4 2/3 Alen bredt. I 1865, da Kirken nylig var bleven Hovedkirke, blev Kirken malet af Ole Hjelle fra Nordfjordeid. Fader Knut Knutson Skare var da Kirkeverge og han fik da istandsat et bredt stykke Bord og festet under et rikt utskåret og målet Topstykke fra den gamle Stavkirke. Topstykket havde sandsynligvis stået over en Dør i den gamle, rikt utsmykkede Stavkirke. Dette Bordstykke målte Måleren ud, og med disse Ord: "Lad Sakramenterne, med Ordets klare Lys, O Jesu for din Død, ei savnes i dit Hus". Dette blev da sat ovenpå Alterskabet da man syntes at det så lavt ut i forhold til bredden, og stod der indtil Kirken blev revet i 1880. På Fløydørene på de Alterskap som var utstillet i Nidaros i 1930 var også malte Billeder både på For- og Baksiden. På Alteret i Kirken af 1880 blev først sat bare et Kors, som siden blev sat over Døren på nordre Side af Skibet. Korset stod over Alteret, indtil man fik Alterskabet ordnet sådan som det nu er,

med Fløydørene ovenpå Midtpartiet, og en Rame umkring. Dette blev gjort i 1887 af John Sæfland. Altertavlens størrelse blev da nær 7 1/2 Alen høi, og 4 1/2 Alen bred. På nordre Side af Ramen, Jesus den gode Hyrde, med sin Hyrdestav. På søndre Side, Jesus opstanden fra Døde. Dette er malet i 1937 af Kunstmaleren Finlenderen Jonas Peson.

Skibet som var i Kirken var sirka 20 a 21 Tommer Langt, og laget som et Orlogsskib, med Kanonparten på begge Sider. Det skulde nok forestille den stridende Kirke. Der var sletintet Tegn til at det skulde have været hengende, men efter vore Foreldres Utsagn skulde det være utstilt et sted i Kirken, jeg tror helst at det var over Preikestolen. Jeg mindes at jeg en gang har læst um det, at det skude være Arbeidet af en Bygdekunstner fra Voksø og foræret til Kirken, men jeg kan desværre inkje nu huske hvad Tid det var eller hvor jeg har læst det. Skibet kom desværre bort i 1880, og har inkje kunnet sees siden.

Den nevnte Planke fra Stavkirken er festet, inkje på Veggen over Korgatten, men øverst på de tvo Stolper som står en på hver Side af Korgatten. Og der står skrevet : Verbvm Domini Manet in Æternvm Anno 1619. Det skal nok tyde at Guds Ord varer Evindeligg.

Det Krusifiks Bjørlykke nevner er en fremstilling af Jesus på Korset, det er inkje i Mandsstorleik, men vel 2 Alen høit, og har nu i mange Aar været upsat over den nysnevnte Planke over Korgatten.

Den gamle Messehakel bruges nu almindelig Høitidsdagene , og under Bispevisitas, eller når det er tvo Prester som skal forrette. Den nye som blev kjøbt i 1868 var en Prestedatter i Ulstein som syede. Den var nok så fin, men desværre, hun havde været så Uheldig å få af et Tøi som kasted Farven, så at man i 1892 måtte få en ny igjen. Den fra 1868 kan inkje sees mere i Kirken. Hvor de styrende der i de sidste Aar har gjort af den, det kan jeg inkje få ut af dem. De har nok ingen sans for å bevare noget gammelt i Kirken heller.

Gapestokken stod inkje tet ved Kirkeledet. Efter hvad vore Foreldre fortalte så stod den ut på Bakken sirka 20 Alen fra det daværende Kirkeled. Og de kunde fortelle um hvem som sidst sat upi den, og hvad han hadde forbrudt sig i. Men jeg husker det inkje. Jeg så den inkje på Myrkeloftet, Folk hadde fåt Avsky for den. Det sidste jeg hørte um den, var at den lå under Stabburet hans Isak Karlson, eller Ole Iskasøn Kirkesande.

Det Familiemaleri og fint utskårne og Forgylte Malte Rame umkring, som man har ment var af Familien Ole Olson Sandshamn, det stod i Kirken af 1835 på Utlemmen, over Barselkonehuset. På Maleriet er en liten Lap, ved at granske den viser det sig at Maleriet er af en anden Familie.

Det andet Maleri med Tavle, som man nevnte skulde være af Fris Familien på Sandshamn, var nok helst af Mads Frantsson på Sandshamn (Støylehamn). Sagnet um den var, at det var af den Handelsmands Familie på Sandshamn som fik Kirken målt så prydellig indvendig med Sol, Måne og Stjerner på velvingen m.m.mere. Det viser seg at dette har været gjort lenge før end Fris var på Sandshamn.

Vore Foreldre som fortalte um det kjendte nok inkje til andre Handelsmænd på Sandshamn end Johan Fris, som var den sidste der, og døde den 11te Nov. 1810 efter hvad Bjørlykke skriver. Sagnet gik at han skulde være så plaget af Gikt, at han lot Kirken måle så fint for å blive kvit Gikten.

Tavlen stod på Myrkeloftet i Kirken af 1835. I 1880 blev den desværre ødelagt, da ingen fandt sig beføiet til å tage vare på den.

Så skriver Bjørlykke : "Etter kvart var den Gamle Stavkyrkja koma so til nedfals, at noko måtte gjerast med henne. Og dei fann då ut at ho var so gamal at det inkje nytta lenger med ei mindre vøling. Der måtte ei heilt ny Kyrkje til. Der var ogso på Tale å flytte Kyrkja til ein Plas nærmare midten af Sokna, og eit Folkemøte vart tillyst i Sandvik, men so få møtte, at der ingenting vart afgjort. I 1835 vart då heilt ny Kyrkje bygd på den gamle Plas. Dei gamle Matriala af Stavkyrkja vart nok selde, men inventaret i den gamle Kyrkja vart tekje nokso godt vare på, og anten innatset i den nye Kyrkja, eller gøymt på Myrkeloftet der."

Den nye Kirken blev nu inkje bygd ganske på den gamles Plas. Den gamle stod ifra det Sydvestre Hjørne af Kirkegarden og Østover. Den nye blev bygget 50 a 60 Alen lenger uppe, sirka 7 Alen ifra den nordre Kirkegårdsmur, og Vestenden lidt lengere ifra vestre Kirkegårdsmur end Østenden var ifra den daværende østre Kirkegårdsmur. Det blev nok desværre inkje av det Inventar som prydet den gamle Stavkirken som blev tat vare på.

Så skriver Bjørlykke : "Den nye Kyrkja var ei Langkyrkje av vanleg Timber, og med Myrkeloft under Taket. Kyrkja hadde 3 Avsatser både i Tak og Vegger. Ein Avsats i vest for Vaabenhuset, og 2 Avsatser i Aust for Koret og Sakrestiet. Tårnet stod mest heilt på Vaabenhuset, med berre ein kant på sjølve Kykjetaket. I Vaabenhuset var inkje Loft, so ein derifrå kunde sjå Bindingsverket upigjennem heile Tårnet. På kvar Side af Tårnet var eit avstengt Rom. I det eine skreiv Klokkaren Alterfolk, og i det andre sat Kyrkjegangskonene med sine Born, og venta på å verte innleidde. Der var Inngang både i Vestenden og midt på begge Langveggane. Mellem dei 2 Dørene der, var ein Midtgang som dei kalla Korsen, tvertover Kyrkja. Langsmed Langveggane var der Stolerader med Dør for kvar Stol. Mennene sat på Sørsida, og Kvinnene på Nordsida. Den fremste Stolen var helst brugt av Storfolk og Brudfolk. Kvar Gard i Sokna hadde sin faste Kyrkjestol, ei 4 a 5 Garder um kvar Stol, slik at dei største Gardar hadde dei fremste Stolane nærmaste Koret, og so nedover for mindre og mindre, tildes Plasfolk hadde sine Stoler nede ved Døra, ret under Lemmen. På Lemmen var Plassene fri, og der tok då helst Tenarskapet og vasen Ungdom sin Plads. På Nordsida i Hyrna mellem Kor og Kyrkja stod Preikestolen. Tårnet var nokso stort, med eit kuppelformet underlag, og svært høgt Spir. I Toppen var ei Fløy som snude seg etter Vinden, og i Fløya var Aarstalet 1835 innskore. Taket var tekt med raud Teglstein eller Tanne dei kalla.

Kvein som er Byggmester for denne Kyrkja er eg inkje sikker på, men eg synest minnst å ha høyrte at det var ein Mann frå Ørstavik."

Der var inkje Hvelving i den Kirken, men fladt Loft, og Loftet gik i same høyde også utover Vaabenhuset, såat Bjørlykke tar Feil når han skriver at der inkje var Loft. Lemmen, Galeriet, gik lige langt frem i Kirken som nu, men der var inkje de tilbygninger på den, fremover Kirken på begge Sider, som der er nu. Nede i Kirken var tvo Stolerader af Vaabenhusavdelingen innbygd i Kirken, og bak dem var en Tembrevveg som gik lige upunder Myrkeloftet, såat Lemmen då bare gik ut til den Veggen. Nu går den Veggen bare upunder Lemmen, og så går Lemmen utover hele Vaabenhuset lige til den ytterste Vegg. I den Mellemsgveggen som var før, bak Lemmen, der var då et stort Hul, som for et Vindu til at lyse ind på Lemmen vestenfra, men glas var der inkje. Der var fastspikret Treteinere over Åpningen, og så lyste det mellem Treteinene ind på Lemmen, og man kunde se fra Lemmen ud mellem Treteinene og ned i Vaabenhusgangen, og denne var nok uplyst af et Vindu over den vøstre Dør. På nordre Side af Lemmen var sat en Paneling frå det indre Vaabenhushjørne, til frem på Lemkanten, derved blev der et Avlukke hvor Storfolk skulde sitte. I Vaabenhuset var bygd tvo Tembrevvegger som delte det i 3 Rum. I midten var Gangen til å gå ind og ud af Kirken. På den søndre Side var Rummet for Sande Sogns Almuebibliotek, på nordre Side var Kjøringehuset, hvor Presten alltid holdt en liten Tale til Kirkegangskonerne, og så leidde han dem ved Hånden en for en ind i Kirken. Når det var Altergang, så skrev Klokkeren umtrent alltid her ind Nadvergjestene, de andre Ministerielle Forretninger skrev Presten selv. Når det var meget Altersfolk (det kunde stundum være upi 300 a 400 Nadvergjester, når det var godt Veir) då måtte Klokkaren have hjelp til å skrive. Især då alle som inkje brugte Matrikuleret fond skulde betale Skriftepengere (Vin og Brødpenger), 5 Skilling for Enkeltpersoner, og 8 Skilling for Æktepar. Det var al Ungdom, Plas og Husfolk med flere. Disse Skriftepengene blev det slut med i 1888 såvidt jeg ser i Kirkeprutekolen. Fra Siderummene var der Trappeupgang til Utlemmene, og derfra Dør ind til Galeriet (Lemmen).

Ei 4 a 5 Garder um kvar Stol skriv Bjørlykke. Nei, Brukene på en Gard kunde have forskjellig størrelse, og efter Brugenes størrelse var Stolene delte, og kun de Pladser som var Matrikuleret ved Aar 1835 blev tildelt Stolestader. I Kirken var 14 hele Stolerader og ved Vaabenhusavdelingen tvo vel halve. Når det så på den Tid var sirka 200 Matrikulerte Bruk i Sande, så blev det 13 a 14 Bruk, Mand, um hver Stol. I hver Stol var 11 Sittepladser, men hver Stolerad var så bred at når det behøvedes (som det alltid gjorde i den Tid når Veiret var godt) så var der tvo Rader Mennesker i hver Stol, en Rad sat og en stod. I den nuvørende Kirke er der tvo hele Stolerader til, altså 16 på sørsiden, da der inkje er Dør og Korsgang der, på nordsiden er det som før. Men så, da der i 1904 blev sat Omner i Kirken, blev 3 af Stolestaderne forkortet med det halve på hver Side i Kirken, for Omnernes skyld.

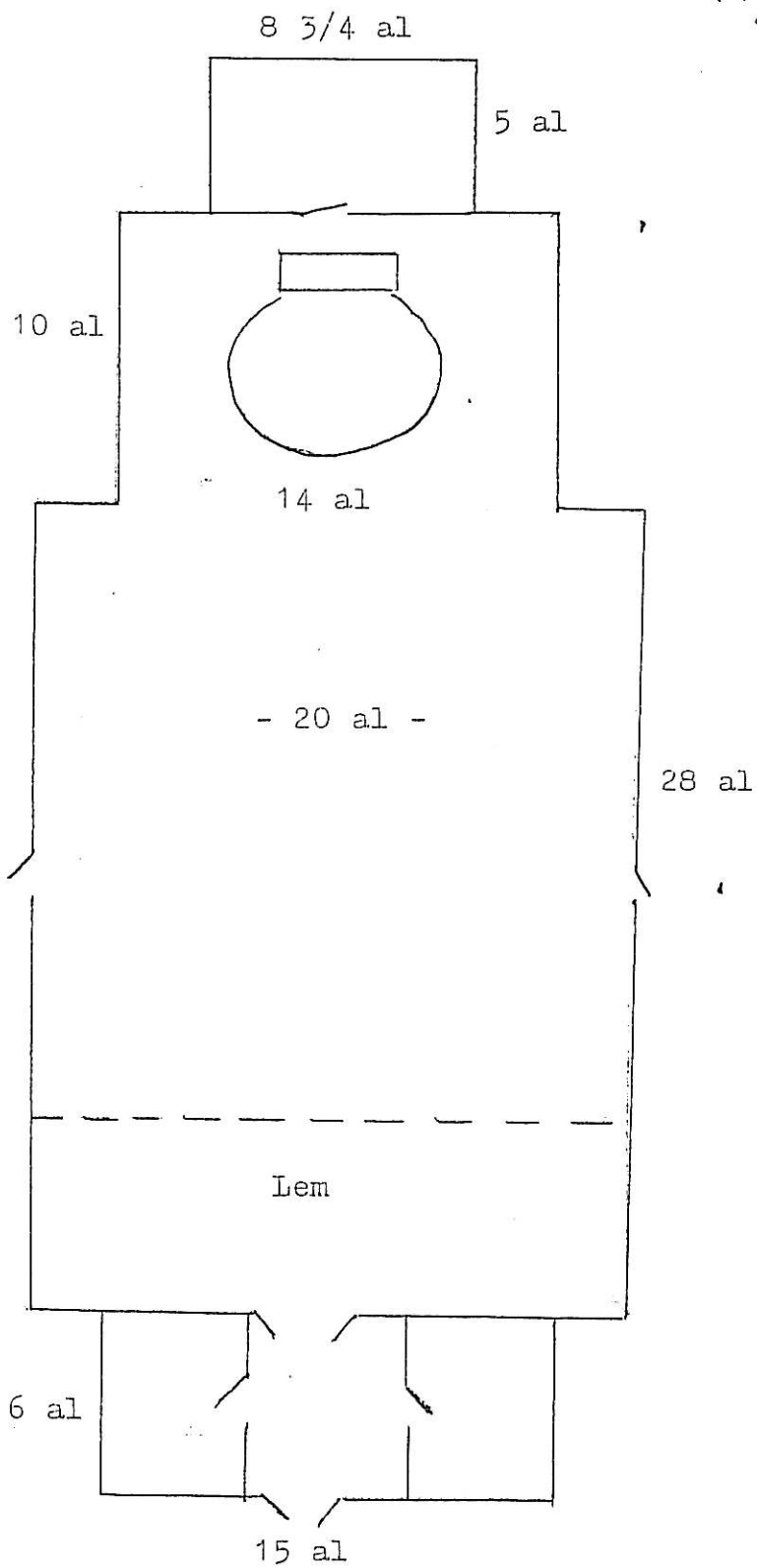
Nogle få Aar stod den ene Omn ved det sydøstre Hjørne af Skibet, men den blev flyttet tilbake did hvor den nu står. På Lemmen var før 1880 almindeligt bare Mandfolk. Medhjelperne sad inkje på Nordsiden af Koret som Bjørlykke skriver, der var Benker langs med Veggene, på sørsiden af Koret, hvor de sad ligesom nu. På Nordsiden var også Benker langs Veggene som nu, og der sad Klokkeren når Presten var på Preikestolen, og når han havde Sangkor med sig af sine Skoleelever så sat de der også. Og når han betjente så stod han på nordre Side av Korgatten. Vinduerne i Kirken af 1835 var i tvo høgder, som et tvoetasi Hus. Nederste høgden var dubbelt så stor som den øverste. Et af disse øverste var over hver af Korsdørene. Nu er der intet Vindu over Korsdøren på Nordsiden af den nuværende Kirke. Ruterne var trekantet, inkje firkantet. Størelsen på de nederste i Skibet var 1 Alen og 16 Tomer bredt, og 2 Alen 16 Tomer høie. De øverste var lige brede, men 1 Alen og 9 Tomer høie. For Koret og Vaabehuset var de nederste 1 Alen og 6 Tomer brede, og 2 Alen 15 Tomer høie, de øverste lige brede, men 1 Alen 8 Tomer høie. Vi har noen levninger af disse Glasene, tillige med næsten hele Alterbordet med Føtside ifra denne Kirke. Hr. Prost Fredrik S. Helland, har anmodet os um å bringe disse Ting tilbake til Kirken, til Upbevaring der, og det kan vi saktens gjøre, bare at de som styrer der kunde have Sans for å bevare det gamle, men den Sans har de desværre manglet fullstændigt. Kirken af 1835 var 9 Alen høi upunder Raften, og den nuværende 10 Alen. Døbefonten i Kirken er nok ifra den gamle Stavkirke. Ned på Sanden, nedenfor Kirkegården, er i Eldgammel Tid lagt en Vor, kaldet Likvoren, av nogle svært store Stener. Efter namnet så må den være lagt der til Landbringelse af Døde som skulde Begraves, i mangel af anden høvelig Landingsplads, men det må være svært lenge siden. Det ser ut for at Sjøen har sunket meget siden den Tid, da den går så lidet nedover Sanden i forhold til den nuværende Vandstand. Man må heraf formode at det har været i den aller første Kristne Tid, at der har været Kirke og Kirkegård på Kirkesande. Da man i 1928-29 bygged videre på Landgangsvoren på Kirkesande, begyndte man å vilde Mine, og borttage Likvoren, og ingen hadde Sands for å hindre det, undtagen en Kone, Marta Olsdatter Kirkesande. Hun forbød dem å røre ved dette gamle Mindesmerke fra en langt hensvunden Tid, og da lod de det være i Fred. Landgangsvoren, eller Bryggen som den siden må kaldes, blev da forhøiet og forlænget sirka 18 Alen, såat man kunde få legge at med Motorbåter. Men der er endnu for grundt Vand, såat store Motorbåter neppe kan komme til Enden af den i utfallen Sjø. Man burde have svinget den tilbygde Del en del mere mot Syd, stemnende mot Kveinnasundet, så hadde det vært lidt djupere, og så en 20 Alen lengere, så kunde nok alle Motorbåter legg der til i utfallen Sjø. Formanden for Arbeidet var Johan Kristiansøn Vik. Formann i Byggekomiteen var Ragnvald Rasmussøn Våge, andre i Komiteen var Petter Olsøn Kirkesande, Knut Knutsøn Skare, Sigvald Baade og Petter Simeonsøn Bringsinghaug. I 1882 var der først bygt en Landsgangsvor der for datidens Robåter. De som bygde den var Elias Knutsøn Ristesund og Nils Mikesøn Kobbekvik (Valders Nils).

I Byggekomiteen var Andreas Andersson Hauge, Askjel K. Skare, Formann Anders A. Hide, Peder D. Halle og Rasmus R. Myren. Det var efter påtryk fra Bergens Stiftsdireksjon at den da blev bygget. Den skulde være færdig til midten af Juli Måned, og det blev den. Efter flere Upmodninger ifra Overtilsynet, Provst Stiftsdireksjon og Kirkedepartement, så havde Sande Herredsstyre før valgt 2 Komiteer, en den 7. Oktober 1878, og en den 2. April 1879. Den første med 6 Medlemmer og den andre med 7. Men der blev da ingen bygning eller forbedring foretaget. I 1935 blev det sat up et Rekverk av Sement på hele søndre Kant af Bryggen, fordi at Sjøen slog over den i stor Flod og Kuling af Syd.

So skriv Bjørlykke : "Kyrkja af 1835 vart inkje gammal. Kyrkjesande er ein Hardveirsgard, især i Storm af Nordvest , og 22 Desember 1863 flytte Stormen Vestenden af Kyrkja umtrent 6 Tommer utfor Muren. Folk trudde at det store Tårnet hadde noko skuld i at Stormen fekk slik Makt med Vestenden."

Kirkesande er ingen Hardveirsgard, undtagen når Stormen er på et vist strek af Nordnordvest. Det var nok sirka 12 Tomer at den blev flyttet i den Vestligste Ende, og så mindre og mindre Østover til Korsdørene, men derifra og Østover stod den urørt. Den største Aarsak var inkje alene at Muren stod på Sandgrund, men at den var altfor svag. Da man i 1880 bygde Kirken upigjen, bygde man en solidere Mur under hele Kirken, og i Vestenden festede man Treverket i Muren så godt man kunde, forat den inkje skulde rokkes. Vi hørte aldrig um at den gamle Stavkirke som stod der i så mange hundrede Aar var rokket af Stormen, men så stod også Stavene like ned på Berget, ialdfald i Vestenden. I de sidste 21 Aar man har gravet der den stod, har man fundet Stumpene af flere Staver som stod ned på Berget. Der var nemlig inkje så dybt ned på Berget der den stod som andre Steder på Kirkegården, og derfor havde man valgt å sette Kirken der. De Stumper af Staverne som man fandt har man desværre inkje havt Sans for å bevare, nogen af man har vistnok brendt up allesamen. Min Bestefar Rasmus Gulikson Skare havde i sin Tid fået i et Stykke af en Stav som han havde til Smiestabbe. Den var vel en Femning rundt, såat det havde været megtige Staver som havde været i Kirken. Um nogen af dem havde vokset på Sandsøen i den gamle Tid, det er nu inkje godt å vite. På Skare stod et lidet Tømmerhus som i min Barndom blev behyttet til Eildhus, det havde nok i sin Tid været Beboelseshus. Tømmerstokkene var nu inkje saget, dei var halvrunde på begge Sider. (Sådane Hus såes det flere af på den Tid.) Stokkene havde været tilhugget så, og det var særdeles fet Matrial. Um det Hus gik det Sagn um at det var vokset på Sandsøen. Um det var så, det kan man inkje vite. Da Sande Kirke var blit skad af Stormen, så blev der i 1864 holdt Besigtigelse over Kirken, um man kunde holde der Gudstjeneste eller ei. Sorenskriveren med Lagret, holdt Besiktigelsen, og de kom til det Resultat at man inkje skulde holde der Gudstjeneste undtagen i bare i den Østre Ende, ifra Korsen af. Og utfaldet blev at der ingen Gudstjeneste blev holdt førend Kirken kom i orden igjen, og det blev inkje før i 1865.

Grundplan av 1835-kyrkja

På den Tid pleied man å reise i Skog, på Gjakter, til Romsdalen og især til Nordmøre, for selv å hente de Træmaterialer som man behøvede. Min Fader, som da var Kirkeverge, havde da en Skjøte som han fragted bort dertil, og ofte var han med selv som Kjændtmand. På en af disse Reiser fik han på Nordmøre spurnad på en særdeles bygningskyndig Mand. Denne påtok sig da å have Kirken i Orden igjen, og han kom med Bygningsmænd fra Nordmøre. Um han også havde med sig Træmaterialer eller ei, det husker jeg inkje. Det første de da gjorde, var å tage vek alle Stolestader i Vestenden af Kirken. Um de også tok up Gulvene husker jeg inkje, men det er sandsynligt. Og så satte de up Voger og belessede dem med Sten, for å lette up Kirken og vege den tilbake. Jeg var der nettop tilstede da det var kommet såvidt at Kirken blev lettet fra Muren, og da stod Byggmesteren med en jarnstaur i vinstre Hånd og bevæget Kirken. Og dette skulde han skrive heim til Nordmøre, at nu bevæget han hele Sande Kirke med sin vinstre Hånd. Men desværre, ved Uforsiktighed fra Pliktarbeidernes Side, så skjedde der en Ulykke idet at dei inkje holdt up å belesse en Vog når Mesteren varskudde, derfor brak den, og en af Bygningsmændene frå Nordmøre, som var på Vogen, faldt ned ilag med Stenene og forslog sig såat han blev Arbeidsudyktig. Det var nu Rusdrikken som var Aarsak til denne, som til så mange andre Ulykker. Thi Byggmesteren var desværre glad i Rusdrik, og forsynte sig med Brændevin fra Hoksholm altid når han blev lens. Man snakte um, at um han havde stor Betaling for å have Kirken tilbake på sin Plads, så var han sletinkje ræd for å spandere av det, til Brændevin, og forsynte både sig selv, sine Bygningsmænd og Pliktarbeiderne dermed.

På Midtveggen av Skibet satte han Stenger, og brugte Skruer, Jagteskruer, og skrued "Bungen" der tilbage jamstundes med at man vog Vestenden tilbake. Når Bjørlykke skriver man fik en kyndig Mand fra Aalesund til å skrue Kirken tilbake, så tar han Feil. Og ligeledes tar han Feil når han skriver at Midten af Kirken vart ståande at, for det kunde godt sjåast. Men Bygmesteren sagde at hvis der kommer en Orkan over hinde igjen, så kan hun godt sige, at dit har hun vært, og dit vil hun igjen.

Så skriver Bjørlykke : "Eigarane vilde no helst verte heile Kyrkja kvidt, og dei baud difyr Almugen Kyrkja med tilhørende Fisketidende, for 2.500 Spesiedaler, medan Eigarane heldt at alt Jordegods. Dette Bodet tok Soknespyret fast med i 1866, og frå det Aaret er altso Kyrkja heile Soknet sin Eiendom. Sande Kyrkje sit Jordegods vart då selt ved Offendtleig Auksion på Larsnes 14. August 1866."

(Så nevner han Gårdene, Kjøperne og Kjøpesummen, men da det er af mindre Interesse, så går vi det forbi da vi har Gårdenes Navner før. Det er bare den forskjel derpå, at når vi har upført 20 Bruk, så var det nu kommet ved deling til 24 Bruk, idet at i Sandvik var tilkommet 2 Bruk, på Myklebust 1 og i Kvame 1. Salgssummen for disse Eiendommer blev, efter hvad Bjørlykke skriver, 7.802 Spesiedaler.)

Så skriver han : "Derattåt låg der til Kyrkja noko laus Landskyld af nokre Bruk i Ulstein, Herø, Sande ,Rovde, Vanylven og Stadt. Denne Landskylda vart seld for ialt 146 Spd. 3 Ort 10 Skilling."

(En skammelig billig Pris imot Regelen for innløsning af Landskyld.)

Så vidare : "Samla Sum vart 7.948 Spd. 3 Ort 10 Skilling. Desse Pengane bytte dei dåverande Eigarar segimellom soleis :

	Spd.	Ort	Skilling
1. Rasmus Guliksøn Skares Enke	113	2	3
2. Andreas Andersson Støle	46		10
3. Nils Svendsøn Sandvik	134	3	12
4. Ole Amdersson Nøresande	113	2	3
5. Anders Olson Kinden	70	4	11
6. Martinus Isaksøn Nupen	70	4	11
7. Andreas Olsen Støyle	42	2	16
8. Peder Olson Våge	52		20
9. Knut Knutsøn Skare	70	4	11
10. Hans Svendsøn Helland	113	2	3
11. Elling Ingebrigtson Goten	134	3	12
12. Frans Olson Sandanger	113	3	12
13. Anders Andersson Hauge	120	4	22
Lars Larsson Havåg	244	2	23
14. Anders Andersson Huges Arvinger	16	2	15
15. Gulik Andersson Sandanger	49	3	3
16. Peder Pederson Muren	106	1	17
17. Knut og Sivert Monssonner Halle	106	1	17
18. Lensmand Iver Follestad	77	4	22
19. Jakob Iversøn Brandal	120	2	14
20. Anders Knutsøn Brandal	85		9
21. Johannes Knutsøn Øvrelid	74	2	4
22. Peder Pederson Voksø	212	3	10
23. Bern Olson Halle	99		6,5
24. Bendt Larsson Redse	432	2	6,5
25. Enok Pettersøn Almestad, Borgund	496	1	3
26. Dortea Rønneberg, nu Madam Smit	496	1	3
27. Ole Knutsøn Nedrelid	120	2	14
28. Lars Larsson Havåg (1/4)	1.984	4	14,5
29. Lensmand Ingebrigt Follestad (1/4)	1.984	4	14,5
Tilsamen	7.906	1	6

Dette stemmen nu inkje med førstnevnte Delingssum, så der er nok Feilen. En Feil har jeg updaget, nemlig med Frans Olsen Sandanger, det skulde nok være 134 Spd. isteden for som upført 113, altså 21 Spd. mere. Men endnu mangler der 21 Spd. 2 Ort 4 Skilling på førfornevnte Delingssum.

Så skriver Bjørlykke : "Ein af de fyrste Dager i November 1874 flytte Stormen Vestenden af Kyrkja akkurat til stode som fyrste gongen. Fyrst vart då 3 Mann frå Rovde utnemnde til å sjå på Kyrkja og segja si meining um ho var brukbar som ho var. Dei meinte at der ingjen Fare var ved å bruke Kyrkja.

Men Stiftsdireksjonen, V. Nergård og Hersleb Birkeland, kravde at ein Bygningskunnig Mann skulde undersøkje Kyrkja, og segja si Meinig. Futen Harald Rolfsen upnemnde då Lars H. Barstad i Volda til å sjå over hinne, og Jakob H. Ørstavik til Varamann. Dette var 16. i 4. 1875. Lars Barstad hadde neppe hug på Arbeidet, difor varsla han Varamannen, og Jakob H. Ørstavik undersøkte då Kyrkja og uttalte : "Der er vel neppe nogen Fare, men Kirken burde dog have en Hovedreparasjon, eller helt umbygges." Enno gjekk det ei 4-5 Aar før Soknestyret tok nokon endelig avgjersle. Men tilslut var det då avgjort at Kyrkja skulde rivast og ei heilt ny byggjast."

(Ei heilt ny byggjast, det må betegnes som Usandhed.)

Så Bjørlykke vidare : "Når no Kyrkja skulde heilt rivast, so kom heilt naturleg ogso Tankjen fram um å flytte hinne til ein laglegare Stad. Men medan dei i 1835 helst tok sikte på Sandvik, tok dei no sikte på Hallebygda som den Stad der både låg i midten av Sokna og Prestegarden nærmast. Der vart i Utmarkja ved Stauregjerde utpeikt ein Grusrinde som hallar til alle kanter, som særst høvelig til Tomt og Gravplas, og han vart ogso af Upsitjarane boden frit."

Når Bjørlykke her skriver at Hallebygden låg midt i Sokna, så er dette en styg Usandhed. Kartet viser at når man tar hensyn til Gården Bjørlykke, som ligger nokså avsides i Sande, så blir Midten af Soknet strakst i Øst for Langholmene, som ligger strakst i Syd af østre Enden af Hestholmen. Nermest Midten er då Voksø og Aaramsnes. Men då der i Nordre og Nordøstre del af Sande er meste Folket, så vilde Vorren, nær Voraneset, være den sentraleste Plads for hele Sande. Did vilde Utkanterne, Rønnestad på Hakallestrand, og Kvamsbakke på Kvamsø, have like lang Vei, 10 Km. Bjørlykke og Almestad på Gurskedalen 11 Km., Aurvoll på Gurskedalen som også er avsides 12 Km., Brandal 9, Hide 7, og Nygård, Østligste Gården i Hallebygden, bare 5 Km. Hvis den skulde flyttes over Fjorden, så var Nupen det nærmeste Sted. Men det vilde blive værre for størstedelen av Sognet, nemlig for Gjærdsvik, Hakallestrand, Kvamsøy, Voksøy og Sandsøy, og bare Gursken, Hallebygden og Brandalsstranden fik lempeligere Vei. Dertil kommer at ved Utøyerne er Veiret verst, Landingspladsene ofte umulige. Det er stor forskjjel på å reise og lande i den lune Gursken imot ved Utøyerne. I Nupen er vanskelig, eller umulig, Landingsplads for en stor Kirkealmue, og dertil så var der nok ingen som godvillig vilde af sine små Bruk til Kirketomt og Kirkegård. Derfor fandt man på å foreslå at Kirken og Kirkegården for Sande Sokn skulde være i Utmarken indenfor Storegjerde, indenfor Hallebygden, altså ganske nær, sirka 1 Km. frå Grændsen mot Rovde. Det var skammelig. At flytte Kirken bare de tvo Klm. frå Kirkesande til Vorren, var det ingen som vilde foreslå, og det så meget mere som der inkje er høvelig Plads for Kirkegård. Men det må slåes fast at did havde været den lempeligste og retfærdigste Vei, hele daværende Sande Sokn tat i betraktning.

Så Bjørlykke videre : "Stemmeret på den Tid, hadde berre dei Menn over 25 Aar, som hadde tinglese Skøyte, eller Bygselbrev på matrikulert Gårdsbruk. Stemningja hjå Folk delte seg naturleg i 2 Partar. Nøreluten, d.v.s. Gjærsvik, Gursken, Hallebygda og Brandalstranda til og med Krabbesti, vilde ha Kyrkja flut til Hallebygda. Og Sørlyuten, d.v.s. Øyane og resten af Fastlandet, vilde inga flutting ha. Dei tvo luter av Sokna hadde lengje vore noko nær jamlike i Tal, men kring 1870 gjek 6 gardar på Gurskedalen med sine Brukarer over til Leikongsokna, og når dertil kom at eit par Mann i Gjerdsvik og eit par i Gursken røysta med Sørlyuten, so låg Nøreluten under ved Valga." (Kommunstyrevalga er det han mener. Det var nok inkje bare et par Mand som stemte med Sørlyuten, ialfald inkje i Gjerdsvik, som rimeligt kunde være. Det var inkje 6 Garder med sine Brukerer på Gurskedalen som gik over til Leikongsokna, men 6 Bruk.) Så Bjørlykke videre : "3. Desember 1879 hadde Presten Monrad tillyst eit Soknemøte på Sandshamn til Forhandling um Sande Kyrkjens fremtidige Plads. Der møtte langt fra alle, men der blev avgit 162 Stemmer mot og 123 for Flytting. På et Soknestyremøte omtrent på same Tid, møtte Presten Monrad med Forslag um bygning af eit Kapel på Kvamsøy, i tilfelde Kyrkja vart flyt til Hallebygda. Der vart likevel ingja semje um flytning, og ved Votering røyste 2 fyre og 10 mot Flytning. Då det no synte seg at der ingja von var å få Fleirtal for Flytning, enten hjå Almugen eller Soknestyret, var det klart for alle at det bare kunde 'gagne noko å arbeide for deling af Sokna."

Når Bjørlykke skriver at der på Folkemøtet på Sandshamn i 1879 møtte langt fra alle, så mener jeg det samme. Men når han kommer med så store Tal på dem som stemte, nemlig tilsammen 285, og tillige skriver at kun de som eied eller brugte Matrikulert Jord, så er der stor Feil. På den Tid var nettop den reviderte Skyld trådt i kraft, og efter en Matrikul jeg har ifra den Tid, så var det da i Sande 264 Bruk som kunde have Stemmeberetige. Altså var det 21 mindre end Talet han giver up på dem som stemte, og dertil kom at det var nok flere Bruk som sat Enker på, og hvorfra ingen Stemme kunde komme. Efter en Matrikul jeg har ifra 1890, da den reviderte Skyld var i orden over hele Landet, og umregnet til Mark og Øre, så var da de Matrikulerte Bruk steget til 291. I begge tilfelde var her desuten 5 Bruk som eiedes og brugtes af Folk utenum Sognet, eller de lå øde. Min Moder var da Enke i Desember 1879, og jeg havde inkje fået Skøyte på Eiendommen da, men jeg var tilstede på Møtet på Sandshamn da, og stemte også ilag med de andre. Det var altså på den Tid at alle Mand som var 25 Aar og havde avlagt Ed til Kongen og Konstitutionen havde Stemmeret. På grund af denne Ed var det at jeg i 1905 inkje kunde være med å stemme for Skilsmesse med vort Broderfolk, og svige vor gode Kong Oskar den anden, hvis Valgsprog var "Broderfolkenes Vel". Det blev Spådd at vi en gang måtte få svide for dette brud av vor Ed. Nu får man se, nu er den Tid kommet, og Sverige derimot er fri til denne Dag. Jeg var bestemt på at reise og stemme imot dette Brudd, men jeg fik føle at jeg vilde få så meget Påheng derfor, at jeg måtte lade være å reise til Larsnes den Dag. Og det så meget mere som Avstemningen skulde foregå på en Søndag.

På Mandag som også kunde benyttes, var det ingen herifra som reiste. Nu må de Uskyldige lide med og for de Skyldige hvor lenge det skal vare, og hvor hardt det skal blive ? Vi må altså gå ut fra at alle 25 Aar gamle Mænd som havde avlagt nevnte Ed, da havde Stemmeret, og at Talet han upgir på avgivne Stemmer på Folkemøtet i 1879 må være ret, uagtet jeg synes at det er nok så høit.

Så Bjørlykke videre : "For å kjøve ned både Flyttings og Delingstankjen gjalt det no for Sørpartiet fortast mogeleg å få byggje uppat Kyrkja på den gamle Plads. I fyrstninga av 1880 reiste difor Peter Baade til Bergen for å påverke sit Syskenbarn, Bispen Birkeland, mot både Flytting og Deling, og i største kast tok dei då fat med å rive den gamle og byggje ei ny, utan ein gong å ha fåt uparubert Tegning åt den nye Kyrkja. Sumaren 1880 vart då den nye Kyrkja bygd af Nordfjordingen John Sæveland som Byggmester, og Ørsta Kyrkje som Fyrebilete."

Ja, her skriver Bjørlykke stygt. Før hev han klandra for at dei drygde ei 4 a 5 Aar frå di Kirken var brota 2dre gong før dei gjorde noke med den, og her klandrer han fordi man brugte formegen fortgang med å rive Kirken. Nei, vi begyndte inkje i største hast med å rive Kirken, det er en styg Usandhed. Kirken blev inkje revet førend Summeren kom, og Bygmester John Sæveland kom med Bygningsmænd ifra Nordfjord. Men da Vårherre lod falde lidt Sne, såat det blev god Kjøreføre, då begyndte vi å Mine og Kjøre Stein ned til Kirken, rundt um den. Denne Stein skulde bruges til forsvarlig Mur under Kirken, da vi visste at den forige Mur var for svag. Og dette Arbeidet gjorde vi frivilligt, og med lyst og Glæde. Jeg husker endnu Anders Kolbeinsøn Bringsvorhaug som da var 64 Aar, hvorledes han Arbeided som en Ungdom. Jeg regned det til at jeg Arbeided mindst 12 Dager på Kirken frivilligt det Aaret, og så Xykjen flere Dager desforuten. Og det var nu sletinkje bare jeg som Arbeided der mange Dager. Det skulde være Pligtarbeide fra hele Sognet, men det gik nu forskjelligt dermed, jeg tviler på um alle kom. Når han så skriver at de tok fat med å byggje ei heilt ny Kirke uten ein gong å ha fåt aprubert Tegning, og med Ørsta Kirke som Fyrebilete, so er det besynderligt. Alle dålevende voksne Mænd i Sande som interesserte sig en smule for Kirken, så visste de at der ingen Tegning eller Fyrebilete behøvdes, og at inkje var nogen ny Kirke, men Tømmeret af den forrige som blev innigjensat, akkurat i same Forma og støresle som før. Og det skulde også Bjørlykke vide, han som visste så uendeligt meget mere end andre. Hver Tømmerstok blev af Bygningsmændene merket og upigjensat på sin gamle Plads. Utvendig var ingen anden forskjel end at Vinduerne nu blev i en høide mens de før var i tvo høider. Taktekingen blev Skifersten mot før Teglsten Pander, og så Tårnet lidt anderleder end før, og så hvad som før er nevnt at Korsdøren på Midtveggen på Sørsiden blev igjenbyggt og erstattet med et Vindu, og at den nu blev 10 Alen høi imot før 9.

Indvendig var foruten de forandringer som før er nevnt, også at der blev bygget Hvelv i den, imot før fladt Loft. Og at Preikestolen blev sat på søndre Side, mens den før var på nordre Side. Og så at der nu inkje blev sat Døre for Kirkestolene som før. Og så at Sakrestiet blev delt i 2 Værelser imot før 1 Værelse. Derav skulde Presten have det ene, og Barselkonerne det andre. Og Tårnet som før hvilede på Tømmerbygningen hviler nu på 4 mektig lange Staver som står på, og er festet til solide Grundmurer under Kirkegulvet.

Tårnet, Vindskeiderne og Vandbordene på Kirken før 1880 var hvert eneste Aar Tjærebreddt. I min Barndom, i noen og 50 Aarene, var det Klaus Knutsøn Flydal, Kirkesande, som utførte det. Han hadde nemlig faret til Sjøen en Tid og lært å klatre i Høiden. Siden var det Ingebrigt Ellingsøn Kirkesande. Han hadde før hjulpet Flydal og lært af ham, de måtte naturligvis ha hjelp.

Kirken af 1880 var målet overalt indvendig, før var den inkje målet indvendig. I 1937 blev den umigjenmålet med andre Farver indvendig, efter Forslag af Kunstmåler, Finnlenderen Jonas Peson. Og selv malte han Kunstmalerier på Veggene i Koret og på Rammen um Alterskabet som før er nevnt. På nordre Korvegg er malet en som klynger sig til Korset. Nærmest dertil, på østre Vegg, Jesus vandrende på Sjøen og Peter som holder på å synke. Dernæst, ved Alterskabet, Jesus i Getsemane. På søndre Side af Alterskabet, Jesus bærende sit Kors, med mere. 4 Billede på østre Vegg. Nærmest søndre Vegg er Jesus i Skibet, har reist sig og stiller Stormen. Så et på søndre Vegg, det forestiller Peters Fiskedret, og Jesus stående hos. På Ramen um Alterskabet malte han også noget mere end som nemnt før, deriblandt et Kors øverst uppe.

Biskop Bern Støylen likte sletinkje at Skabdørene blev sat ovenpå Midtpartiet, derfor foreslog han for Menighedsrådet at de måtte settes på sin Plads igjen, men Rådet har inkje fundet sig beføiet dertil.

Så skriver Bjørlykke videre : "Dei politiske Bylgjor gjek høgt i dei Dager, og dei Kyrkjelege Umsyn vart mindre påagta. Alt det gamle frå den fyrste Korskyrkja, og som var forvara på Myrkeloftet af den no rivne Kyrkja, kom burt. So som Skibet, Gapestokken, Krusifikset m.m. Det vart anten brote i kras eller selt som gammalt Skrammel på Auksjon' saman med løyvingar af ny Matrial. Presten Ristesund fandt soleis eit stykke af ein fint utskoren og Måla Brudestol, brukt som Båsebolck i Kufjøset at Far sin. Det var kjøbt på Auksjonen etter Kyrkja. Denne Kyrkja var altso bygd berre etter den eine Halvpart af Soknefolket sin Vilje, men naturligvis kosta av heile Soknet."

Her skriver Bjørlykke stygt. Der er både overdrivelse og Usandheder. Han skriver at de Politiske Bylgjer gik høgt, og at de Kirkelige Hensyn var mindre påagta. Men det var nettop Hofsmændene i nøre Gursken som reiste Striden, og holdt den gåande frå først til sidst, og havde således Ansvaret for den. Og Bjørlykke var nok inkje den ringeste af dem, især på Slutten. Og Midlene kan man se af hvorledes han skriver her, Overdrivelse og Usandhed.

Det var inkje Sandhed at Kirken blev upigjenbygd på Kirkesande bare efter den ene Halvdelen av Sognet sin Vilje. Efter Avstemningen på Sandshamn som Bjørlykke skriver um, så var det fire syvendedele som vilde have den stående på Sande, og tre syvendedele som vilde have den flyt. Og dertil kom at Gjerdsvikfolket var så uagiteret, at de som stemte for flytting der, stemte tvert imot sin egen Interesse, som vi senere skal komme til.

Når han skriver at Krusifikset blev ødelagt, så må vi vel regne ham det halvt som en Feiltagelse. Men det måtte være længe siden han havde været i Sande Kirke, når han inkje skulde vide at det er upsat der i god behold.

Um denne Brudestolen som han skriver, der er bare Vås. Jeg så der aldrig nogen Brudestol. Det måtte i tilfelle være en gammel Prestestol. Jeg vet at der i Midtgardshuset på Sande var en gammel Prestestol der hvor Presterne altid tok ind når de kom ifra Stoksund Prestegård til Sande for å holde Gudstjeneste. Og um Vinteren lå de der Natten før Gudstjenesten, og stundom Natten efter også. Og da næsten alt Folk på den Tid gik til Alters, almindelig tvo gange um Aaret, nemlig på Forsummeren og utover Høsten, så havde de også um Høsten Altergang en Lørdag før Søndagsgudstjenesten for at alle som vilde gå til Alters kunde få det, og at det inkje skulde blive altfor mange um Søndagene. Når det skulde være Altergang Senhøstes en Lørdag, så måtte Presten komme til Sande en Fredag. Kanske at det var den Brudestolen som Presterne havde der i Midtgaren som var kommet til Ristesund. Men da var det en skam at de skulde tage den til Båseboik i Kufjøset. Og skam var det for Ristesund å snakke um det også. J. Ristesund var 12 Aar når nevnte Auksion foregik.

Nei, Brudestolen brugtes inkje, som Bjørlykke før har skrevet, så sad Brudefolkene altid før i fremste Kirkestolen, nærmest Koret, og da sad Brudgummene på Mandfolksiden og Brudene med sine Brudepiger på Kvindfolksiden, under hele Gudstjenesten, undtagen når de skulde frem for Alteret for å Brudevies. Det var Skik da at man i Almindelighed holdt Brulløp og blev Ægteviet under Gudstjenestene i Juni og Juli, og da oftest flere Par som blev viet på en Dag. Jeg husker en gang at det var 9, nie, Par rundt Alteret på en gang. Da vi blev Ægteviet, den 1ste Juli 1883, var vi 6 Brudepar som blev Viet. Man holdt det for en Ære da, å blive Brudeviet i Menighedens Forsamling. Nu er det anderledes, det er sjelden at nogen lader sig Vie i sin egen Kirke, og endnu sjeldnere under Menighedens Forsamling.

Kirkevielsen foregik den 1ste Desember 1880. Jeg husker endnu 2 af Salmerne som blev sunget. Presterne las hver sit Stykke av Bibelen, og foran og mellem hvert Stykke blev det sunget et Vers af Salmen

"Hvor stor er dog den Glæde at man med Jesu må,
i Herrens Tempel træde, og i hans Forgård stå."

Salmen blev sunget tilende. Til Slutningssalme blev sunget

"Hvor deilig skal Guds Kirke stå,
og i hans Aasyn Ynde få,
når alle Hjerter samlet er,
udi et Sind og et Begjær,
at elske ham og blive ved,
at vandre frem i Kjærlighed."

Jeg tror at denne Salme var Utvalgt i Tanken på den vonde Kirkestrid som havde foregåt. Forresten så passed den ret godt i alle Tilfelde. Salmen blev sunget tilende, og det var umtrent altid på den Tid at man sang en Slutningssalme på en 6 a 7 Vers. Det var inkje så som nu, da vi inkje kan få syngje mere end et, tvo, eller høist tre Vers til Slutning. Biskopen var vistnok inkje tilstede ved Vielsen såvidt jeg kan huske.

Disse Kirkers Størelse var, og er, Skibet 26 Alen langt og 21 Alen bredt. Koret 9,5 Alen langt og 15 Alen bredt. Vaabenhusavdelingen ligeså 9,5 og 15. Sakrestiet 5 Alen langt og 9,5 Alen bredt. Kirkens hele lengde altså 50 Alen.

Så skriver Bjørlykke videre : "No låg Saka still kring 35 Aar. Men Trongen til å få laglegare Kyrkjevegar låg inkje still. I nordluten av Sande var ynskje um, på ein eller anden Måte å få laglegare Kyrkjeveg. Men Tidene var knappe og Folk Ottast for Kostnaden. Men så kom Jobbetida under Verdenskrigen, og med Pengene kom Modet til å våge en Kostnad. Gursken er ei tettbygd Grend med kring 700 Menneske, men uten noko annaslags Forsamlingshus end Skulehusa. Når Pengane no flaut inn, fekk Tanken um Forsamlingshus også ein Framstøyt. Den fyrste Tanke var eit Bedehus, so innretta at ein kunde få både Altergang og andre Ministerielle Forretningar, nokre gonger um Aaret. På eit Folkemøte for heile Gursken vart det Avgjort å arbeide for ei virkeleg Kyrkje med ein gong. Kyrkja vart då bygd Summaren 1919 av Byggmester Sivert Storegjerde, og Vigsla 5. November 1919."

Den Tanken um bygging af et Bedehus blev også til virkelighed, men Hofsmønderne på nordsiden af Gursken var imot det. De stiled bare på Kirke og Soknedeling. Derfor blev Bedehuset bygget på Knotten, på sørsiden af Gursken, idet at Folket på sørsiden var imot Soknedeling.

Men siden blev de tvunget både til å bygge Kirke, og til Soknedeling. Da de bygged Bedehuset, i 1918, Indviet 13. Januar 1919, gik her Liste, jeg tror rundt hele Sognet, um Hjelp til å bygge det. Og de fik adskillig Hjelp også. Jeg gav nu også lidt til det også, mere end en gang, idet at de stod i Gjeld for det siden. Og det var nok inkje bare jeg som gav lidt.

Så Bjørlykke videre : "Ved Kgl. Resolusion af 24. Februar 1922 vart det avgjort at Bygdene Gjerdsvik og Gursken, med eit Folketal av 922 etter sidste Folketelling, frå 1. Januar 1923, skal vera eit eiga Sokn med Namnet Gurskens Sokn. Og den nye Kyrkja i Gurskevik som Soknekyrkje."

Der ser man at de inkje hadde fået sine Sager i orden før ifra Kirkedepartementet, men hadde bygget Kirken flere Aar før, bare på Bifald af Biskop Hognestad. Han var her nemlig på sin første Visitas her i August 1917. Han kom da ifra Stokksund Prestegård over Gurskeeidet, og da fik de Øverste i Nøregursken tak på han, og ved sin fine Veltalenhed (der måtte Usandheder også til, naturligvis) så fik de ham over på sin Side uten at han fik høre motpartens Grunder. Men det var inkje ret gjort af ham så fremmed som han var med Forholdene her. Um den daværende Sokneprest Hr. Kvasnes lagde noget Lodd i Vegtskålen vet vi inkje, men ifra de Dage begyndte de for Alvor å drive sin Sak igjennem.

Bjørlykke skriver et andet Sted at Per Pettersøn Viik allerede i 1916 gav fri Tuft til ny Kirke der i Vik. Og han skriver også på et andet Sted at Jakob Jakobsøn Sætre var den drivende Kraft ved bygginga af Gurskekirka. Men da tror jeg at Bjørlykke må betragtes som hans fornemste Hjelpesmand. Ialdfald så var det de tvo Karene som reiste til Oslo for å få Soknedelingen istand. Når jeg tænker på at de tvo Karene, han som var Drivkraften for byggingen av Gurskekirken, og han som gav Tuft til Kirken, som Bjørlykke skriver og som vi også vet um senere, har været nødt til å upholde sig for det meste utenfor sine Hjem i Gursken, så synes jeg at det er særdeles Besynderligt. Og når jeg tænker på at det var nettop Jakob J. Sætres Fader som i 1880 reiste nord i Landet og tinged Taksten til Sande Kirke, og tillige var den fornemste til å legge den på Kirken. Og tillige på at Jakob J. Sætres Moder var ifra Myren på sydvestre siden af Kvamsøy, så kommer jeg ihu det 4. Bud : "Hædre din Fader og din Moder, så at det kan gå Dig vel".

Så Bjørlykke videre : "Frå fyrst av var det tænkt at alt av Sande som ligg på Gurskøya skulde høyre den nye Sokn til. Men ved Underjordisk Agitasion frå ein viss Kant, kom det til det at ikkje berre Hallebygda gjekk frå, men nærpå 100 Menneske i Gjerdsvik melde seg ut, ikkje som Desentarrar, men som heilt utmelde av Kyrkja."

Underjordisk Agitasion frå Vestre kanten af Sognet blev da ingen Under eller Overjordisk Agitasion ført. Det var Hofsmønderne i nordre Gursken som drev Agitasion og uro, da som før. Og når inkje alt gik efter deres Hoved, så mente de at der måtte være Underjordisk Agitasion.

Paul P. Sandvik blev nemlig sendt til Hallebygden av dem for å påvirke Folket der, for deling af Soknet, og for å gå med Gursken, og når han inkje klarte det så blev han nok mistænkt for Underjordisk Agitasion. Og sandt å sige så tror jeg nok at Sandvik havde så meget Forstand, at han inkje vilde lokke dem til å handle tvertimot sin egen Interesse. Men til Gjørdsvik derimot, sendte de en snedig og meget finttalende Mand, som der virked adskilligt. Forresten så var man der bearbejdet før af tvo Gjørdsvikmænd, hvoraf den en havde sin Kone ifra Hallebygden, såat han fandt i sin Tid å måtte virke for flytting af Kirken ifra Sande til Hallebygden. Den anden var en som holdt altid Hofsmønderne i nøre Gursken for de bedste Mænd i Sognet, og da måtte holde med dem i Tykt og Tyndt. Begge virked de tvertimot Gjørdsvikfolkets Interesse i denne Sak, hvor bra Mænd de ellers kunde være.

Ved denne Agitasion fik man de fleste i Gjørdsviken med sig. Men så var det også sagt at den nye Kirke skulde stå på Hauge i Gursken, men når det kom til stykket, så var der inkje Plads, hverken for Kirke eller Kirkegård på Hauge, den måtte bygges i Vik. Når det, for å komme til Sande for Gjørdsvikfolket, kun var å komme sig over fjorden til Bringsvorhaug, hvor de trygt kunde legge fra sig Båtene og gå den Trippen på tvo Klm. derifrå til Kirken, så blev det for dem af dem som havde lengste Veien inkje fuldt 8 Klm. Nu derimot blev sjøveien fra Hide til Vik 10 Klm. og skulde man tage Landeveien, så blev det meget lengere. Dette blev den lagligere Kirkevei som Gjørdsviken fik med Gursken. Det skulde ingen, hverken Under eller Overjordisk Agitasion til for å se og erfare dette. Og når dertil kom der blev brugt List, og forespeilet Hauge som Kirkeplads, uagtet man som vi ser, i virkeligheden havde tænkt på Vik, så var det sandelig inkje å undres på at Gjørdsvikfolket blev harme over å blive først narret, og siden tvunget til å få en lengere Kirkevei end de havde før. Dette bevirket at over halvdelen af den voksne Befolkning der, meldte sig ut af Kirken, og alle de andre var naturligvis også meget misfornøiet, um de end kviede sig for å melde sig ut af Kirken. Kun en tvo eller tre Mand måtte fremdeles vise sin Sympati med de store i Gursken. Når det nu blev dem også forbudt å begrave sine Døde på Kirkegården på Sande hvor deres Fædre ifra umindelige Tider var begravet, så vilde de inkje lade sig begrave i Gursken, men forlangte, og fik sig, Gravsted på Sandanger i Gjørdsviken. Og i mange Aar lod de sine Konfirmanter Konfirmere i Sande Kirke, og det var også nogen i Gursken som gjorde det de første Aar. En Summersøndag det var prektigt Veir, kom det en Motorbåt med nogen Ungdom fra Gursken og ut på Sandsøen, og uti Dolsteinen og Dolsteinhulen, for å se sig um der, alikevel, at det same Dag var Gudstjeneste i Gursken. Et nyt Bevis på hvad vi viste før, at størstedelen af Gurskens Befolkning heller inkje likte Soknedelingen.

Men Spidsene derinde havde sat sig det Mål å bruke alleslags Midler for å drive det igjennem. Men verst af alt var at Biskop Hognestad som var fremmed og ukjendt her med Forholdene skulde lade sig overtale av deres List, til å tvinge Gjørdsviken mot sin Vilje og Interesse til å få en lengere Kirkevei før end han kunde sette sig indi alle Forhold og Motgrunder.

Og Følgerne derav har nu vist sig med såmeget ringere Kirkesøkning og Altergang overalt i Sande. Sande Kirke, som altid var overfylldt med Folk under Gudstjenestene når det var godt Veir før, der er nu oftest flere tomme Stoler under Gudstjenesterne. Og noget liknende har jeg hørt at det skal være ved de tvo andre Kirker i Sande også.

Det var en stor Fryd før når der skulde være Gudstjeneste på Sande og det var godt Veir, å se en masse Båter komme stemnende did fra alle Kanter. Og så igjen, når Gudstjenesten var slut, å se et Mylder af Båter å reise igjen og sprede sig til alle Kanter. Og så det Mylder af Folk som kom og reiste Landeveien, de fleste glade over Møtet, og glødende sig til neste Møte. Folkemengden var da så stor på Sande, at man havde som Ordtøkje at "Dæ æ so fuldt ta Folk, at,ann kanskje finne eit Menniskje". som man gjerne vilde snakke med, var Meningen. Ja, ja, således var det da. Men siden har de fleste af os aldrig fået se hverandre mere. Jeg har synst, og synes at det er Sårt, og det er vel de fleste som har syntes det same. Hvad Råd er der med det ? Hvorfor har vår Herre ladet dette Skje ?

Så Bjørlykke videre : "At bygning af Kyrkja i Gursken var eit Arbeid i rette Tid, syntes seg ogso snart. For ikkje før var dette Arbeidet kome istand, før dette Parti som før var heilt imot Deling fandt at no var det atverande af Sande Sokn enno for stort og vidsveimt til å høyre samem til eit Sokn. Dei fekk difor ogso denne Lut af Sokna delt, slik at ved Kgl. Resolusion av 29. Mai 1925 skal alt av det atverande Sande Sokn som ligg på Fastlandet frå 1. Juli 1925 utskiljast og utgjere eit eiga Aaram Sokn, med Kyrkje på Aaram. Den gamle Sande Sokn er altso frå den Tid delt i 3. Sande Sokn med 1056 Menneske, Gursken Sokn med 992 Menneske, og Aaram Sokn med 465 Menneske."

Hvorfor skriver Bjørlykke så ? Hvorfor forvrenger og fordølger han Sandheden ? Som han dog kjendte så inderlig vel ? Er det Samvittighedskruppel som gjør at han må skrive så ? Men det kan nu ingen lettelser være i å forvrengte og fordølge Sandheden. Saken er den at Gursken krevde Utløsning av sin Part i Sande Kirke, og da måtte der være Takstforretning. Men de på Fastlandet vilde ingen Utløsning betale til Gursken, fordi Utkantene der havde besværligere Vei til Sande end Gursken, og for å undgå dette så blev de simpelthen nødt til strakst å begynde å arbeide på Kirkegård og Kirke. Og derved fik Gursken, efter Takstforretningens Bestemmelse Kr. 5.059,20 mindre i Utløsning.

Jeg har Takstforretningen Prentet for mig, og kan gjerne skrive det meste af den.

"Den 26. Mai 1924 vart det halde Skjyn i høve af Utløysingi av Fellesskabet um Sande Hovedkyrkja, mellem Gursken og Sande Sokn. Skjynsretten var administrert av Sorenskriveren. Ordfører August Kragset mødte for Sande Formandskap. Vi set hit Skjynet, som er i 2 Alternativ :

Skjøn.

Alt. 1. Under forutsetning av Utløsning alene til Gursken Sogn. Sande Kirke med Orgel og Kirkegård, samt med alt Inventar og tilbehør, undtagen det som efter Partenes tilførsel i Retsmøte Igår er fratat, takseres til 51.230 Kr. (En svær Sum imot hvad Sognet betalte for Kirken da den blev Kjøbt av Kirkeeirne i 1866.)

Herfrå går den påvilende Gjeld der overtakes av Sande Sogn, 7.730 Kr. (Igjen til deling altså) 43.500 Kr. Orgelet er i Taksten medregnet med et Beløb av 5.000 Kr. Av Ovennevnte 43.500 Kr. betaler i Udløsning til Gursken Sogn Kr. 17,41 pr. Indbygger. For 992 Indbyggere tilsammen Kr. 17.171,52. Beløpet betales inden 1. Oktober 1924. Efter den Tid svares 6 prosent Renter til Betaling skjer. Renter av den nu påvilende Gjeld forudsetter overtat av Sande Sogn frå Idag. Kirkegården benyttes av Sande og Gursken Sogne i Fellesskab, til utgangen av 1924. Kirkens Hjelpfond blir at fordele mellem de 2 Sogne efter Folketalet - 2.513 - på det tidligere Sande Sogn, nu 1.521 på Sande og 992 på Gursken. I henhold til den Igår av Administrator avsagte Kjendelse, har Skjønnen kapitalisert Fisketienden til 11.000 Kr. Derav tilkommer Gursken, under forutsetning av at Sande Sogn beholder Fisketienden i sin helhed, en Utløsningssum av Kr. 4,37 pr. Indbygger, Kr. 4.335,04. Skjønsrømmene bemærker at de for sit vedkommende, vilde ha fundet det heldigere om den Aarlige Indtegt av Fisketienden var blit fordelt mellem Sognene.

Alt. 2. Under forutsetning av at den del av det nuværende Sande Sogn som ligger på Fastlandet, utskilles som eget Sogn, og at der skal svares Utløsning også til dette. Under denne Forudsetning finner Skjønnen at der af det eventuelt da gjenværende Sande Sogn, som efter det uplyste kun vil få en Folkemengde av 1.045, kun kan svares en Utløsning stor Kr. 12,21 pr. Indbygger i de nye Sogne, hvorefter der vil falde en Utløsning til Gursken Sogn Kr. 12.112,32 Fastlandets Sogn Kr. 5.811,96. Den på Kirken hvilende Gjeld er også i dette Tilfelde forutsat overtat av det igjenværende Sande Sogn. Kirkens Hjelpfond er også efter dette Alternativ forutsat delt mellem Sognene efter Folketalet. I Utløsning for Fisketienden vil Sande Sogn i dette Tilfelde ha at betale til Gursken Sogn Kr. 4.395,04 og til Fastlandets Sogn Kr. 2.080,12

Skjønsmenderne uplyste at de har tatt hensyn til Sande Kirkes Alder, og at den må ansees for at være større end det gjenværende Sande Sogn behøver den, eller vilde bygge den, om den skulde oppføres fra nyt av. Skjønnen er Enstemmig. Det erklærtes avgitt efter bedste Skjøn og Overbevisning i henhold til tidligere avlagt Ed.

Skjønsumkostningerne fordeles med 2/5 på Gursken Sogn, 3/5 på Sande. Skjønnen oppløses i overver av de fleste av de Igår for Sognestyrene valgte Menn.

Ordfører Kragset uplyste at Sande Sogn allerede hadde overtatt Forrentningen av den påhvilende Gjeld, fra 30. i 6. 1923.

Skjønsmendene hertil bemerked at Skjønnen ikke har forudsatt at der i den Anledning blir noget at tilbakebetale av Gursken Sogn.

Ingebrigt Langvand
S.O. Myklebust
Nikolai Engeset

P.J. Stømme
Sivert A. Barstad

Hvem som mødte på Skjønnen ifra det stakars igjenværende Sande, det husker jeg ikke nu. Men jeg ved at Bjørlykke var der, og fik legge sin Lod i Vegtskålen, såat han viste vel om alle ting.

Tilslut skriver Bjørlykke : "Korleis denne Deling kom i stand, er ei Soge for seg sjølv, og vert altso ikkje medteke her."

Nu har jeg skrevet her denne Soge, og jeg må bevidne at jeg har lagt vind på å skrive Sandhed, uten nogen forvrengelse eller Usandhed. Men jeg liker ikke Historien, derfor har det været sårt for mig å skrive om Hr. Bjørlykke som jeg har gjort.

I 1925 eller 26 begyndte Upsiderne på Fastlandet å arbeide på ny Kirkegård på Aaramsnes, og i 1926 blev ny Kirke bygget der. Den blev indviet 20. Januar 1927.

Når her nu blev så mange Kirker, så blev det spørsmål om hvorledes Gudstjenesterne skulde fordeles. Gursken og Aaram vilde have like mange Gudstjenester som Sande og Rovde. Rovde og Sande som var vant til å få Gudstjeneste hver anden Søndag, syntes derimot at dette blev et stort savn, og vilde have flere Gudstjenester end de andre. Dette spørsmål kom frem for den øverste Geistlighed. Kirkedepartementet foreslog da at Sande skulde få 20 Gudstjenester for hvert Aar, Rovde 18, Gursken 12 og Aaram Sogn 10. Efterat dette var forhandlet om i Menighedsrådene og Menighetsmøterne, og Avstemt om der, så blev det bestemt at Gudstjenesterne skulde holdes i hver Kirke efter Kirkedepartementets Forslag. Under disse Menighetsråds og Menighetsmøter blev det også forhandlet om et Forslag ifra Rovde Menighetsråd, som gik ut på at Førstedag i alle Høitider skulde holdes skiftesvis i alle Kirker. Men dette Forslag faldt, og det blev bestemt at alle 1.ste Høytidsdage skulde det holdes Gudstjeneste i Sande Hovedkirke.

I Skrivelse av 6te Mars 1928 er det blevet bestemt at Sande skulde have 18 Gudstjenester um Aaret, Rovde 16, Gursken 14 og Aaram 12. Dette er ventelig gjort efter Påtryk av Gursken og Aaram.

I 1932 fik Sande Prestegjeld Hjelppeprest. Pastor Kristian Myklebust holdt sin første Gudstjeneste i Sande som Hjelppeprest den 10. August same Aar. Frå den Tid at vi fik Hjelppeprest, blev det holdt like mange Gudstjenester i alle 4 Kirker, også efter Påtryk fra Gursken og Aaram. Um der var fattet nogen Beslutning derum i Menighedsrådene eller Forordning av Overtilsynet, det har jeg inkje kunnet få greie på.

I 1935 begyndte man også på Kvamsøy å arbeide for å få sig Kirke. Der som i Gursken var det nogle få som satt sig i spidsen for dette, men det var sletinkje alle som likte det. Men ved hjelp av Biskop Støylen, Pastor Ristesund, Dale, Bjørlykke og Kalsnes, så fik de det dertil at Kjeldereren i Nordre Kvamsøy skulde Indvies til Interimskirke for Kvamsøy. Og den blev så istandsat med Alter og, hvad som ellers måtte høre til en sådan Kirke. Den 30. Juni 1935 var der et Møte på Kvamsøy i den Anledning, og der var nevnte Mænd tilstede, undtagen Biskop Støylen. Bestemmelsen var vist så, at der skulde holdes nogle Gudstjenester nogle ganger um Vinteren når det var vanskelig å komme til Sande. For å motarbeide Sande, og for å føie Kvamsøy, så loved Gursken at Kvamsøy skulde få en av deres Gudstjenester, og Bjørlykke var nok Hofsmænd for dette også. Man Sande vilde ingen Gudstjeneste avstå. Dette var nok førend her kom Hjelppeprest.

Siden den Tid har Kirkesøkningen ifra Kvamsøy til Sande tat sørgelig av. Og Interimskirken har desværre været brukt til det som et indviet Gudshus aldrig burde brukes til. Dette har Folk fra Kvamsøy også været misfornøiet med. Det ser ut for at det er ingen som føler sig kaldet til å have Tilsyn med Huset, og negte at det bliver brukt til andet end som sømmer sig et Gudshus.

I 1938 fik Sande ny Hjelppeprest. Det var Pastor Håkon Aarø, han holdt sin første Gudstjeneste i Sande 6. Februar. Frå Hausten same Aar tok han til som Hjelppeprest også i Herø, og det blev til det at han skulde betjene hver anden Søn og Helligdag i hvert Prestegjeld, og tillige upholde sig lige lunge i Herø som i Sande. Dette blev bifaldt av alle 4 Sokneråd i Sande.

Um Sokneprester i Hærø og Sande kan jeg kun uplyse at jeg har seet at i 1774 var her en ved Namn Arnt M. Haar, i 1790 - 96 en J.P. Meldal, i 1806 - 16 en P.G. Gruner, i 1824 - 27 Provst M.V. Munster. Pastor J. Ristesund skriver at Munster var her fra 1821 til 1828 og Hr. Toresen fra 1828 til 1843. Um de 3 sidsnevnte kunde mine Foreldre og min Bestemoder Malene O. Skare fortelle. Her var sikkert nok ingen imellem dem, men vorlengge hver især var her, det har jeg inkje fået greie på. Så kom Provst Age Skavland og var her i nær 17 Aar til 1861. Andre halvår 1861 og 1862 var Stiftskapelan Greve her, og var da Bosettende i Larsnes. Og der møtte Konfirmantene up under Konfirmantforberedelserne. I 1863 kom Provst Rasmus Andreas Rolland. I 1865 eller 66 blev Prestegjeldet delt, og da kom Pastor Otto Møller Hansen til Sande og var her til 1874. Provst Rolland var fremdeles nogle Aar i Hærø. Siden 1870 reiste han til Borgund, hvor han forblev til sin Død ?

Så var Hr. Jakob Andreas Ville Sandberg her Sokneprest i Sande fra 1874 til 1885, Pastor Torvald August Hansen Bergen fra 1885 til 1889, Laurits Peder Albertin Havnsund fra 1889 til 1903, Sigurd Engebret Eriksen fra 1904 til 1909, Iver Torvald Aarset fra 1910 til 1913, Ole Johan Berntsen Kvasnes fra 1914 til 1926, Elfin Sunde Øiestad fra 1926 til 1932, og Pastor Kristoffer Dale fra April 1933.

Så ser jeg nu at Hr. Håkon Fiskå i Tidsskrift for Sunnmøre Historiske Lag for 1935 - 36 skriver um en Prest Hans Jenssen Sahl som Prest i Hærø fra 1642 til 1651 da han blev fradømt sin Prestestilling på grund av Drukenskab m.m.mere. Og disse udyder blev siden værre og værre, såat i 1655 måtte hans Hustru rømme ifra ham og søge um Skilsmisse. Og da Sagen skulle frem på Nærø Ting, møtte Hr. Sahl inkje up, enda at han var seet i Bygden kort før. På Tinget gik det Rygte um at han nettop skulde være umkommet på Reise til Bergen, og dette Rygte nevntes på en slik måte at vi må tro han inkje døde en naturlig Død. Hr. Fiskå mener at Hr. Sahl var ættet ifra Danmark.

Hr. Fiskå skriver også : Efter en Visitas i Hærø i 1750 utalte Biskop Pontopidant at Presterne der, Mann efter Mann, i lange Tider havde været henfaldne til Drik. Jeg husker at mine Foreldre og min Bestemor Malene O. Skare fortalte um en drikfeldig Prest vistnok. M.V. Munster som var så beruset en Dag han kom på Preikestolen i Sande Kirke at hele Forsamlingen måtte forlate Kirken. Medhjelper Peder Anderssen Sandvik var den første som begyndte å gå, og då gik hele Forsamlingen. Menigheden måtte lære sin Prest, istedenfor at han skulde lære dem. Medhjelper Peder Sandvik, Gursken, skulde selv være glad i Rusdrik, men Folk så ham aldrig Beruset, skriver J. Bjørlykke um ham.

H. Fiskå nevner også at Pastor Hans Helekande blev Prest i Hærø efter Hans Sahl i 1656. Hvor længe han var Prest her nevnes inkje.

I Sunnmøre Historiske Lags Tidsskrift for 1918 - 19 skriver Skolelærer i Håland (Jæren) Hr. M. Jonsen Hjelmeset, dattersøn til Kirkesanger i Herø, Paul Knutsøn Seljeset, um Klokkarar i Herøy. Og der nevner en Hr. Mekior Mikelsen Falk, som Visepastor til Herø Kald, han var død før 1717. I den Tid hørte Ulstein og Hareid også til Herøy Prestegjeld, såat Soknepresten muligens måtte have Visepastor. Ulstein og Hareid blev utskildt ifra Herø som eget Prestegjeld i 1747. Så nevner Hr. Hjelmeset en Prest til Herø, Hr. Peder Holberg, som der var Skifte efter i 1729. Mere har jeg inkje kunde finde um Prester i Herøy og Sande. Hr. Sokneprest Skavland har vistnok været her Frest og Provst i Herø og Sande lenger end nogen anden.